SAYI: 668
4 MART 1967
FİYATI: 125 KURUŞ

AKİS

HAFTALIK A[illegible]İTE DERGİSİ

ilk defa olarak
22 Şubatın bütün
içyüzünü açıklıyoruz.

Orgeneral İrfan TANSEL

VB

Cilt: XXXVII Yıl: 13 Sayı: 663

SAHİBİ VE BAŞYAZARI:

Metin Toker

YAZI İŞLERİNDEN SORUMLU
GENEL YAYIN MÜDÜRÜ:

Kurtul Altuğ

MÜESSESE MÜDÜRÜ:

Tacettin Tezer

BU SAYIDA YAZI KÜRÜMÜ :

İÇ HABERLER KISMI: Teoman Erel, Yılmaz Gümüşbaş, Babür Ardahan — MAGAZİN KISMI: Jale Candan, Tüli Sezgin, Hüseyin Korkmazgil — İKTİSAT: Dr. Reşat Titiz — SİNEMA: Nijat Özön — TİYATRO: Naciye Fevzi, Lûtfi Ay.

İstihbarat Tel: 10 73 82

KAPAK KOMPOZİSYONU :

SAN Organizasyon
Erkal Yavi

KAPAK BASKISI:

Rüzgârlı Matbaa

FOTOĞRAF:

T.H.A. — Dinçer Olcay

KLİŞE:

Doğan Klişe

ABONE ŞARTLARI :

3 aylık	(12 nüsha)	12.50 lira
6 aylık	(25 nüsha)	25.J0 lira
1 senelik	(52 nüsha)	50.00 lira

Geçmiş sayılar 250 kuruştur.

İLAN ŞARTLARI:

Santimi 20 lira
3 renkli arka kapak 4000 lira

AKİS Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

DİZİLDİĞİ YER :

Rüzgârlı Matbaa

BASILDIĞI YER:

Hürriyet Matbaası — Ankara

BASILDIĞI TARİH :

1.3.1967

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE DERGİSİ
RÜZGÂRLI SOK. No : 15
ANKARA-TEL: 11 89 92
P. K. 582

Kendi Aramızda

Bu hafta Derginin büyük bir kısmını Başyazarımız Metin Toker tarafından yazılmış bulunan "22 Şubat Olayları"yla ilgili yazı doldurmaktadır. Geçen hafta içinde bir CHP milletvekili -eski Hava Kuvvetleri Kurmay Başkanı- Hüsnü Özkan tarafından ileri sürülen bir takım iddialar ve bu iddialara, Hava Kuvvetleri Komutam Orgeneral İrfan Tansel tarafından verilen cevaplar çeşitli spekülâsyonlara yol açtı. İki zıt kutup meseleyi kendi anlayışları içerisinde değerlendirdiler ve birinin "ak" dediğine, diğeri "kara" demek suretiyle mesele arap saçına dönmüş oldu. "22 Şubat Olayları"nın bastırılmasında en' önemli rolü oynayan zamanın Başbakanı ve şimdiki Muhalefet lideri İsmet İnönü ise bu türlü polemiklere girmek itiyadında olmadığından, İnönü tarafından hiç bir açıklama beklenemezdi. Oysa Demokratik rejimin, 27 Mayıstan sonraki geçirdiği aşama içinde "22 Şubat Olayları" önemli bir yer tutmaktadır. İşte bu önemi gözönüne alan AKİS bu hafta "22 Şubat ne idi, nasıl çıktı, nasıl bastırıldı, neticeleri ne oldu?" başlığı altında Metin Tokerin kaleminden okuyucularına sunmaktadır. Bu sebeple gene Metin Toker tarafından kaleme alman "İsmet Paşayla 10 Yıl" tefrikasına bir hafta için ara vermiş bulunuyoruz. Gelecek haftadan itibaren AKİS bu yazı serisi içinde yakın tarihin 4 büyük açıklamasını yapmağa başlıyacaktır.

Parlâmento, haftanın başındaki Sah günü 1967 Bütçesini oylıyarak kabul etti. Bütçe müzakerelerinin sonunda CHP Genel Başkam İsmet İnönü, Grupu adına yaptığı konuşma son derece ilgi ile karşılandı. İnönü engin tecrübesi ve büyük devlet adamlığı vasfı ile memleketin manzarasını en açık şekilde gözler önüne serdi. İsmet Paşanın son Meclîs konuşmasının akisleri bu satırların yazıldığı sırada devam etmektedir. Muhalefet Liderinin bilhassa üzerinde titizlikle durduğu önemli konulardan biri "Temel Hak ve Hürriyetler'le ilgili Kanun Tasarısıdır. Hedef ve mahiyeti itibariyle Tahkikat Komisyonu Tasarısını andıran bu yeni tasarının, memleketin başına yeni gaileler açmıyacağını ve hürriyet düzenini sarsmıyacağını, azgın sağcı derneklerin gücüne güç katmıyacağını kimse iddia edemez. Nitekim İsmet İnönü tıpkı 7 yıl evvelki gibi tarihi ikaz görevini yapmakta ve İktidarı uyarmaktadır. YURTTA OLUP BİTENLER kısmında yer alan "Rejim" başlıklı yazı bu önemli mesele ile ilgilidir. Gene bir Anayasa Hukuku otoritesi Prof. Bahri Savcı, meseleye "Bu Kanuna Türk Milleti Direnecektir" başlığı altında parmak basmakta ve kanunun Anayasa karşısındaki durumunu eleştirmektedir.

Saygılarımla

AKİS
HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

Cilt : XXXVII Sayı: 663 4 Mart 1967

YURTTA OLUP BİTENLER

Millet

Asmalar budayalım!

Şu satırların yazıldığı sırada 1967 yılı bütçesinin görüşülmesi Mecliste tamamlanmış bulunmaktadır. Bu bütçenin görüşülmesinin millete öğrettiği gerçek, Türkiyede dilin kemiğinin olmadığıdır. Yabancı batı memleketlerinde okumuş, dünya görmüş, doktoralar yapmış, profesör olmuş bir takım kimselerin, hem de gerçek temel görüşleri birbirine zıt partilerden oldukları halde -ve birbirlerini hiç çekememelerine rağmen- bu kadar aptalca aynı lâfları nasıl, tam bir fütursuzlukla söyleyebildiklerini görmek herkesi hayretler içinde bırakmıştır. Her halde dünyada hiç bir profesörün ağızından komünizm, marksizm, sosyalizm, bolşevik propagandası, komünizmle mücadele çareleri konularında bizim aydın, feyizli siyaset erbabının ağızlarından çıkanlar derecesinde cahilce lâf çıkmamıştır. Ama bütçe görüşmelerindeki bu davranışların altında yatan cehalet değildir. Bu aydın, feyizli siyaset erbabını birer Peyami Sefa yapan sebep tamamile şahsî ihtiraslarının gemsizliğidir.

Gerçekten komünizm düşmanı olan türk halkını üzen husus bu tutumla komünizmin ekmeğine yağ sürülmesidir. "Şu kripto yazar da bunu yazıyor" diye doğru bir fikri memleketin namuslu yazarları yazmazlarsa, "Aman şu kripto partinin paraleline girmeyelim" diye memleketin millî partileri doğru görüşleri savunmazlarsa meydan elbette ki komünistlere kalır ve onlar, sağduyu önünde itibarlı fikirlerin, görüşlerin tekeline sahip olurlar.

Eğer Marks doğru hiç bir şey söylememiş olsaydı, eğer komünizm doğru hiç bir tarafa malik bulunmasaydı ne marksizm olurdu, ne de komünist. Zira bütün bir dünyayı sersem ve kör zannetmemek lâzımdır. Marks ve komünizm doğru tesbitlerden kendi neticelerine varmışlardır. Başka neticelere varmak için doğru tesbitler karşısında, "Vay, bu tesbiti komünistler de yapıyor" diye direnmemek, o tesbitleri göz önünde tutup onlara karşı çareleri başka yollarda aramak lâzımdır.

Bu, Türkiyede elbette ki, profesörler artık "saçlı sakallı" olmadıkları için saçlı sakallı değil ama aydın ve feyizli ilim adamlarından beklenilen görevdir. Halbuki bütçe görüşmelerinde milletin işittiği millete ispatlamıştır ki ilim susup ihtiraslar konuşunca ağızlardan dünyanın en aptalca lâfları çıkıyor.

Prof. Aydın **Yalçın — Prof.** Turhan Feyzioğlu
"İki yabancı... gözler birleşmiş"
(Moda bir şarkıdan)

Polemikler

Konuşan batıyor!

Bundan bir hafta önce, günü gününe tam Sah sabahı, gazetelerinde CHP'nin yeni Hatay milletvekili, Hava Kuvvetlerinin eski Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkanın bir demecini görenler yüzlerini buruşturmaktan kendilerini alamadılar. Hüsnü Özkanın demeci her hangi bir hadiseye bir açıklama getirmiyor, sadece bir kini, gayzı, nefreti konuşturuyordu. Kin, gayz ve nefret Hüsnü Özkanı emekli etmiş olan Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral İrfan Tansele karşıydı.

Hüsnü Özkan bu demecini dış görünüşte, kendisi hakkında yazılan bir yazıya cevap olarak veriyordu. Halbuki yazı İstanbulun bir uydurma gazetesinde çıkmıştı ve yazanın da ne fırıldak olduğu cümlece malûmdu. Özkan böyle bir yazıya, şahsım ilgilendirdiğinden önem dahi vermiş bulunsa o gazeteye bir açıklama gönderir, ithamları redde-

der, varsa, yalanlan yalancıların yüzüne vurabilirdi. Bunu yapacak yerde eski Kurmay Başkanı eski komutanına karşı gazete sütunlarında bir polemik açmak hatasını işledi. Hem de, kendisinin hazırlamış olması gereken bir takım askerî plânları açıklayarak.. Zira herkesin bildiği, artık meşhur olmuş "A Plânı" tarzındaki plânların tek başına komutan tarafından hazırlanmadığıdır. Bu, başında Kurmay Başkanı bulunan karargâhın görevleri arasındadır. Bunları karargâh hazırlar ve o, komutanın tasvibine sunar. Komutanların birer kurmay başkanına sahip olmalarındaki sebep budur. Özkan bu basit gerçeği unuttu.

Zira sanıyordu ki kendisi hakkındaki iddialar ve onların dayandığı bilgiler, malzeme bahiskonusu yazara Tansel tarafından verilmiştir.

Bu da başka türlüsü

Fakat ertesi sabah, Hüsnü Özkana kızanları bir sürpriz bekliyordu. Gazetelerini açtıklarında bu sefer de Türkiye Cumhuriyetinin Hava Kuvvetleri Komutanının tıpkı Özkanın demecinin havasını taşıyan bir demecini buldular. Tanselin sözleri de bir açıklamadan ziyade bir kinin, gayzın ve nefretin, bir de hiddetin ifadesiydi. Kin, gayz, nefret ve hiddet büyük ölçüde "İl'ler"e karşıydı. Fakat Tansel onlarla beraber olduğunu sandığı bazı düşmanlarını da çamurla sıvamaktan kendini alamamıştı. Bunların başında, vaktiyle kendisinin Hava Kuvvetlerinin başına getirilmesinde birinci rolü oynamış olan Mucip Ataklı geliyordu. Tansel demecinde kendisini tadsız polemiklere sürükleyecek ve aslında konuyla da ilgisi olmayan M.D.O. veya M.D.D. hakkındaki senetsiz sepetsiz iddialara, ithamlara da yer vererek tutumunu daha zayıflattı. Hele, gene tıpkı Özkanın yaptığı gibi, bir askerî sır olması gereken "5 karargâh" hikâyesini gazete sütunlarında teşhir etmesi meslekdaşlarınca hiç 4yi karşılanmadı. 5 karargâh, her halde sadece 22 Şubat için düşünülmüş değildi.

Fakat Tansel, başka birine daha ilişiyordu: İsmet İnönü. Eski Baş bakanı da suçlayan bazı imâlardan Tansel kendisini alamamıştı ve hattâ İnönüyü de hatalı şekilde kendisinin girdiği bu polemiğe katılmaya davet ediyor, çağırıyordu.

Zira sanıyordu ki, Özkan bir CHP milletvekili olduğu için onun hücumunun arkasında İnönü ve CHP vardır, en azından hareket onların bilgisi dahilinde yapılmıştır!

Hüsnü Özkan
Taktik hatası

Kulağa Küpe

İçi kimi yakar, dışı kimi?

Bir A.P. organı yazıyor: "C.H.P.'nin sağ kanadından bir yetkili bize şu açıklamayı yapmıştır: Bir şef partisi olan C.H.P.'de İnönünün haberi olmadan hiç bir şey yapılmaz. Hiç bir şey söylenmez. Hüsnü Özkanın İnönü ile fikir teatisinde bulunduktan sonra sayın Tansele karşı hücumlara geçtiğinden hiç kimsenin şüphesi yoktur."

Ne antika adam şu İnönü! Baksanıza, meğer Feyzioğlu da onunla fikir teatisinde bulunduktan sonra konuşuyormuş da, bizim haberimiz yokmuş.. Ama A.P. organı nasıl her şeyi açıklayıverdi, değil mi?

Aşkolsun köftehora!

Herkes mesleğini yapar

Hüsnü Özkanın böyle mânâsız bir polemik yaratmasının arkasında kim vardır bilinmez ama -her halde İnönü ve CHP yoktur, zira ikisi de Hatay milletvekilinin davranışını en açık şekilde takbih etmişlerdir- Tanselin aldığı vaziyetteki bir hadişe dikkatleri çekti.

Hüsnü Özkanın demecinin yayınlandığı gün Başkent gazetecileri Hava Kuvvetleri Komutanını aradılar. Tansel kendileriyle konuşmadı. Bir polemiğe gazete sütunlarında girmek istemediği intibaını vererek» Fakat aynı sabah, kendisini bir ziyaretçi görmeye gitti. Bu, Süleyman Demirel tarafından özel bir maksatla Millî Savunma Bakam yapılmış olan Adnan Menderesin eski polis müdürü Ahmet Topaloğluydu. Topaloğlu, sonradan bugünkü tadsız ve üzücü şeklini alan polemiklere Genel Kurmay Başkanı Turalı da -meşhur mektup hikayesiyle- ilk iten kimse olarak bilinmektedir.

Topaloğlu, bilinen zekâsıyla Tansele bazı "telkinler"de bulunduktan sonra -her halde, İnönüyle CHP'ye atfedilen rol de bu telkinler arasındadır- Hava Kuvvetlerinden çıktı. Hattâ bu arada, kendisini ilgilendiren bir husus yokken bir de beyanat parlattı. Bunda Hüsnü Özkanı yeni bazı açıklamalara itiyor, "erkekse, o akşam İnönüyle Tanselin konuşmalarım da açıklar" diyordu. Halbuki o akşam kendisi de İçişleri Bakanı olarak hadiselerin içinde bulunduğuna ve bu konuşmayı duyduğuna göre açıklamayı bizzat yapabilirdi. Ama maksat karanlık bir noktayı aydınlatmak değil ortalığı karıştırmak ve iyi niyetli komutanları kendilerini AP'ye muhtaç hissettirmek, onların başka bazı bağlarını koparmaktı.

Bu ziyareti takibendir ki Tansel gazetecilerle konuşmayı kabul etti ve Orduyu o kadar yürekten tutan bazı gazetelere -hayret, hattâ Cumhuriyete!- serzenişlerde bulunarak meşhur demecini verdi.

Demecini verdi ve sonra bundan, kendisi de pişman oldu. Tıpkı, Özkanın da pişman olması gibi..

"Aman sakın ha!."

Tadsız polemik gazete sütunlarında, bilhassa AP'nin organlarında hemen istismara başlandı. Tabii bü-

tün hücumlar İsmet İnönüyeydi. İnönü ihtilâlcileri himaye etmişti! -Her halde İnönü dünyada, kendisi Başbakanken ancak kendisine karşı yapılabilecek bir ihtilâlin hazırlayıcılarını himayesine alan ilk devlet adamıdır-. Demagoji adım adım derecesini yükseltti ve haftanın sonunda bir açıkgöz AP milletvekili, Talât Köseoğlu, bir önergeyle İnönü hakkında Meclis soruşturması istedi. Köseoğlu, Meclis soruşturmasında İnönünün bazı suçları tesbit edilirse kendisinin hangi ceza maddeleriyle itham olunarak adalete verilmesi gerektiğini de önergesinde bildiriyordu. Bu suçlarla İnönü elli yıllık bir hapisle kellesini kurtarırsa yiyip içip Allahına şükretmeliydi.

Fakat Talât Köseoğlunun böyle bir önerge hazırladığı duyulur duyulmaz, başta AP Genel Başkanı Süleyman Demirel, AP ileri gelenleri "Vay köse sakalım!" diye dehşetle yerlerinden fırladılar. Böyle bir önergenin Mecliste görüşülmesi demek bütün yüksek ordu kademesini feci şekilde tedirgin etmek demekti. Zira o takdirde bir karmakarışık devrin hikâyeleri, onlara katılanların isimleri ve davranışları imzaladıkları vesikalarla birlikte tekrar ortaya çıkacak, dibe oturmuş olan tortu suyu tekrar pisletecek, gözün gözü görmeyeceği bir ortam yaratılacaktı. Bu ise en ziyade Demirelle AP'yi zedeleyecekti. Üstelik, İnönü hakkında böyle bir soruşturmaya girmenin nasıl fena karşılanacağı da Demirelle kıymetli arkadaşları tarafından dahi anlaşılacak kadar açıktı.

Bundan dolayıdır ki Köseoğlu tazı telkinlere aldırmayınca önergeyi geri alması kendisinden bizzat Demirel tarafından istendi. Zaten önerge Meclise gelseydi AP kendi çoğunluğuyla bunu reddettirecekti. Köseoğlu bu sefer kendi çenesini kaşıdı. Aşağı tükürse orada sakal vardı -Demirelle kötü kişi olacaktı-, yukarı tükürse orada da bıyık bulunuyordu -alay konusu yapılacaktı-. Bunun üzerine pek dâhiyane bir çare bulundu: Efendim, mesele adalete intikal etmişti ya.. Köseoğlu tahkikatın neticelenmesine kadar önergesini geri alıyordu.

Ve buna da herkes inandı!

Rejim

"Bekliyoruz.."

İnönü, bütçe kapanış konuşmasının en önemli bölümüne gelmişti. İktidarın hürriyetleri koruma bahanesi ile Meclise getirmek üzere olduğu şiddet tedbirleri karşısında yaşlı Muhalefet Liderinin takınacağı nihai tutum günlerdir merak ve dikkatlerin düğümlendiği nokta idi. Makale yazarları ve siyasiler İnönünün atacağı adımı gözlediklerini, Anayasa ve demokrasiyi korumak için verilecek mücadelenin biçim ve dozunun buna göre ayarlanacağını söylüyorlardı. Konuşma bu yüzden büyük ilgiyle beklenmişti.

Talât Köseoğlu
"Vay benim köse sakalım vay"

Aşırı akımlarla savaşta iktidarların tek taraflı hareketlerinin sakıncalarını belirten Muhalefet Lideri, bir zamanlar bir başka iktidara da yapılmış ve kaale alınmayışı çok pahalı ödenmiş tarihî ikazının benzerini elindeki yazılı metinden ağır ağır okudu:

"— Anayasa haklarını vatandaşın kullanmağa olgun olmadığı zannı üzerine tedbir aramak, çok sakat bir yoldur, hiçbir fayda getirmez, arandan neticelerin tam aksi neticeleri getirir. Anayasa üstünde Meclis Tahkikat Komisyonları gördük. 27 Mayıstan sonra silâhlı askerî ayaklanmalar oldu, seçim yaptık, iktidar değişiklikleri oldu. Hepsini milletimiz olgunlukla geçirdi."

Burada biraz duran İnönü, yüzünde hiçbir ifade değişikliği olmadan fakat ses tonunu biraz yükselterek devam etti:

"— Şimdi 'Temel Haklar ve Hürriyetler Devri'ni bekliyoruz. Bu rejim birdenbire gelmiyor, bir iki senedenberi geniş ölçüde rağbet gören azgın dernekler ve saldırılar devrinden sonra geliyor. Korkarım ki, azgın sağcı derneklerin arzularını kolaylaştırmak için geliyor, Bunların yanlış ve kökünden zararlı telâşlı tedbirler olduğunu söylemeğe mecburum.."

O âna kadar konuşmayı sessiz dinleyen İktidar milletvekilleri bağırıp çağırmaya, -âdeta telâşlarını ispat etmeğe başladılar. CHP sıraları ise -Ç.E.P. (Çerkez Ethem Partisi) mensupları hariç- şiddetle alkışlanıyordu. İnönü konuşmasını siyasî iktidarların normal yolda kalmalarının "tek" doğru tutum olduğunu, iyice belirterek tamamladı. "Tek" kelimesini üzerine basarak söylemişti..

Hitler özentileri

Bu konuşma, haftanın başında Pazartesi gününe rastladı. Bütçenin tümü üzerinde kapanış konuşmasını da, bizzat İnönünün yapacağı önceden biliniyordu. CHP Genel Başkanı ve Grup Başkanı bunu daha önce, başka hazırlıklar içindeki Grup yöneticilerine bildirmiş, kendi hazırlığını tamamlamıştı.

Sabahleyin saat 10'da başlayan toplantıda kürsüye ilk çıkan İnönü oldu. Daha önce basına dağıtılmış olan 12 sayfalık konuşmanın ağırlığı rejim meselelerine ayrılmıştı. Eğitim konularına da büyük yer verilmişti, ama bu konuya İnönü, rejimin geleceği açısından eğilmiş, iktidarın yöneldiği yola uygun bir yeni eğitim sistemi düşünmesinin sakıncalarım belirtmiş, bu niyetle, İkinci Dünya Savaşında Hitler taklitçiliği ile Türkiyede yaratılmak istenen milliyetçi - mukaddesatçı akım arasındaki ilişkiye değinerek şöyle demişti:

"— Öyle görünüyor ki ilköğretimden itibaren lâik Cumhuriyet terbiyesi bir tarafa itilerek işe başlanacak ve sonra saldırgan demeklerin istikametine uygun bir millî ruh maskesinde orta çağ yolu tutulacaktır. Bu son derecede yıkıcı ve geriletici bir sistemdir. Bu, Ana-

yasanın ruhuna taban tabana zıt bir görüşü genç kuşaklara mal etme çabasıdır. Anayasa özgür, devrimci ve ileri hedefli bir cemiyeti temel almaktadır. Tasavvur edilen tedbirlerin hepsi, büyük, pek büyük tartışmalara sebep olacak, milletimize büyük zararlar getirecektir,.."

İnönü kürsüye çıktığında Demirel ortalarda yoktu. Beş dakika sonra sağdaki kapıdan çalımla, etrafa tebessümler dağıtarak girdi. AP sıralarından bir alkış koptu. Bu gövde gösterisinden başka bir şey değildi. Alkış sesi üzerine konuşmasına ara veren İnönü gözlüklerinin altından, Hükümet sırasına doğru çalımla ilerleyen Demireli ve AP sıralarını süzdü, devam etti. Başbakan, yerine oturduktan sonra bir süre daha gülümsedi, fakat tebessüm çok geçmeden dudaklarından silindi, harıl harıl önündeki metinden bazı satırların altını çizmeğe başladı. Bu, Başbakanın sırasına daha önceden konmuş olan ve Muhalefet Liderinin yapmakta olduğu konuşmanın metni idi..

İnönünün, CHP sıralarının şiddetli alkışlarıyla sona eren konuşmasından sonra, salondakiler kulîslere çekildiler.

Tarafların moral seviyesi

Kuliste muhalefet milletvekilleri, tabiî senatörler ve görüşmeleri izlemeğe gelen bazı profesörler yer yer gruplaşarak, İnönünün konuşmasını eleştirmeye başladılar. Nihat Erim yanındakilere,

"— Paşa ak saçları ve ağır konuşması ile kürsüde, kavmine geleceği haber veren Davut Peygamberdi sanki..." dedi.

Erim ve beraberindeki milletvekilleri; epey bir süreden beri ilk defa içten gülümsüyorlardı. Ve Tabiî Senatör Şükran Özkaya yanındakiyle şöyle konuşuyordu:

"— Paşanın 1960'dan beri bu derece sert konuştuğunu görmedim. Sert fakat yerinde, zamanında bir ikazdı.."

"— Tahkikat Komisyonu kurulacağı zaman da böyle bir konuşma yapmıştı galiba?."

"— Evet, o zaman, sizi ben bile kurtaramam, demişti.."

Böylece, Muhalefet kulisinde epey bir süreden beri devam eden karamsarlığın yerini bambaşka bir havanın aldığı görülüyordu.

AP'lilerde ise tepki çeşitli idi. Müfritler, "siz bakmayın İsmet Paşaya. O artık ihtiyarladı, kendi partisine bile hâkim olamıyor" derken, Demirele yakınlığı ile bilinenlerde bir tereddüt göze çarpıyordu. Bunlardan, AKİS'çi ile konuşan biri,

"— Yahu biz iktidarı her an bırakabiliriz. Antidemokratik hiç bir tedbire de niyetimiz yok.." dedi.

"— Peki, bu Temel Haklar ve Hürriyetler Kanunu ne oluyor? Dinçerin verdiği bilgi kadarıyla bile, bir terör hazırlığı içinde olduğunuz meydanda değil mi?" sorusuna ise şöyle cevap verdi: .

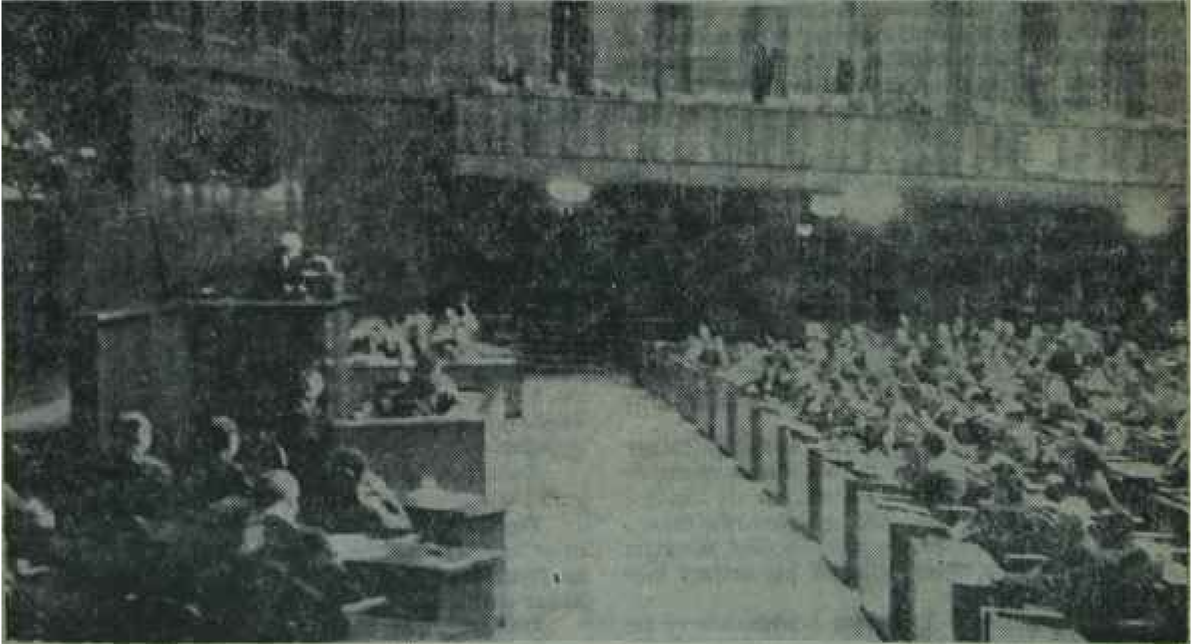
"— Daha Kanun getirilmiş değil ki!.. Ortada kesin bir karar yok, bizim Gruptan bile zor geçer, eğer antidemokratik bir mahiyeti varsa.. Hele Meclisten, kafiyen geçmez öyle kanun.."

AKİS'çi, bu mutedil görünen AP milletvekiline sordu:

"— Peki, bu kadar tepki doğduğuna göre Demirelin kanunu Meclise sevketmekten vazgeçmesi ihtimali var mı?"

Buna verilen cevap, kritik zamanlarda karar mevkiinde bulunan, fakat taşıdıkları sorumluluğun farkında bile blmıyan politikacıların hangi ölçülerle hareket ettiklerinin tipik bir örneği idi:

"— Demirel kanunu Meclise sev ketmekten nasıl vazgeçer? Dinçer bir kere açıklamış, arkadaşını yalancı durumuna sokamaz ki.."

CHP lideri İnönüyü dinleyen Meclis
İbret alınsaydı, tarih tekerrür eder miydi?

Bu Kanuna Türk

Kanunların, soyut bir "Milli İrade" faraziyesince, milletin iradesi olduğu tezi, çoktan reddedilmiştir. Kanunlar, artık, bir parlâmento çoğunluğunun tasarrufundan başka bir şey değildir.

Daha gerçekçi bir deyimle, kanunlar, bir parlâmento içindeki bir çoğunluğun bile eseri değildir. Hükümetin eseri ve iradesidir. Hattâ ve hattâ, kanunlar, hükümet içinde de Başbakanla direkt ilgili bir Bakanın iradesinden başka birşey değildir. Kanunların yapımı isinde öteki bütün organların rolü, Başbakan ile ilgili Bakanın bu kişisel iradelerini kabul ve tasdik ederek kanun biçiminde hukukileşmekten ibarettir.

Bu arada "kanun"a "meşruluğunu" veren unsur, onun, milletin iradesi olması vahimesi değildir; kanunun Anayasada gösterilen politik ve sosyal amaçlar içinde, Anayasa ile bir anlam ve hukuksal bir idrâk birliği ve uyuşurluğu içinde olmasıdır.

"Temel Hak Ve Hürriyetlerin Korunması Kanunu" gibi muhtevasıyle paradoksal düşen ve tarihsel gerçek ile alay eder bir edası olan bir ad altında, Adalet Bakanlığı uzmanlarınca kaynatılan bir kazanda pişirilmekte olan bir tasarı var ki, Parlâmentodan çıkacak olursa, emin olunuz ki, hiç bir milli iradenin eseri olmıyacaktır. Bir Başbakanın, bazı çevrelerle ittifak ederek hürriyetsiz bir Türkiye yaratma işinde bir temele dayanma dileğinin, iradesinin eseri olacaktır.

Şimdilik bildiğimiz unsurlarına göre de bu tasarı, Anayasanın Türk Milletine ön gördüğü politik ve sosyal amaçların tüm dışındadır. Anayasanın anlam ve hukuksal idrakinin de tahribini teşkil etmektedir. Bu itibarla da, Parlâmentodan ve Devlet Başkanından geçecek bile olsa, muhtevası bakımından adına ve muhtevasına lâyık bir vesika olamıyacaktır. Anayasa mahkemesinin müdahalesine uğrasın uğramasın, hukuk tarihi ve kamuoyu önünde mahkûm bir eser olacaktır. Bundan ötürü milletimiz ona direnecektir. Şöyle ki:

I — Bu, kötü amaçlı bir tasarıdır: Bugün Türkiye hızla değişme devrini aşma buhranı içindedir. Kendisini daha iyiye, daha doğruya, daha adile götürecek düşünceyi bulmak, aksiyona girebilmek, bu suretle, kendi gelişme olayım yaratmak istemektedir Türkiye...

İşte o, tam bu evresinde (safhasında) iken bu tasarı, düşünceyi ,aksiyonu, gelişme olayım mahkûm etme amacı ile ortaya çıkmıştır. Bu yüzden o, tarihimizdeki kötü amaçlı tasarruflar listesine, daha şimdiden girmiştir.

II — Bu tasarının nedeni: Bizce bu tasarının türlü nedenleri vardır: Bir kere, henüz görmediğimiz gerekçesine girecek bir nedeni, bir de kendine özgü sosyo - politik ve ideolojik nedeni vardır onun... Yani önce dışta, sonra içte ve temelde olan nedenler ki, tasarının "çirkin"liğini bilhassa bu nedeni ver inektedir.

1 — Dış neden: Tasarının Anayasanın ve ceza hukukunun yazdığı ve kamuoyunun da kendisine karşı büyük bir duygululuk ile baktığı büyük kavramları ele alarak bir nedenler demeti kurduğu görülecektir:

a — Tasarı önce sosyal barışı sağlama nedenine dayatılacaktır: Çünkü tasarı sözde toplumun, türlü sınıf veya zümrelerinin birbirine düşürülmesini önliyerek ve onların, birbirlerine kin, nefret ve düşmanlıkla bakmasını kaldırarak, sosyal barışı Bağlıyacaktır.

b — Tasarı, daha sonra, millî bütünlüğü zedelenmekten koruma nedenine de dayatılacaktır. Çünkü tasarı sözde toplumun türlü sınıf ve zümrelerinin birbiri aleyhine düşmesini önliyerek ve bu sınıf ve zümreleri bölmeğe yönelmiş kötülüklere ve düşmanlıklara imkân vermiyerek, millî bütünlüğü korumak istiyecektir.

c — Nihayet tasarı, kamu düzenini veya milli güvenliği korumak nedenine de dayatılacaktır! Çünkü tasarı, toplumun türlü sınıf ve zümrelerini birbirinden bölmek maksadıyla yapılan sınıf ve zümre kötülemelerinin sınıfları ve zümreleri bölücü faaliyet teşkil etmesini önliyerek bu düzen ve güveni korumak istiyecektir.

2 — Sosyo - politik ve ideolojik neden: Zayıf olan bu nedenlere rağmen bu İktidar, bu tasarıyı çıkaracaktır. Çünkü sosyo - politik durumu ve siyasal ideolojisi, Onu, böyle bir tasarıya itmektedir. Bu durumu şöyle bir muhakeme ile tesbit edebiliriz:

Biz türklerin, kişi olarak anayasal haklanınız vardır. Bunlar bizim dokunulmaz imkânlarımız, imtiyazlarımızdır. Mukaddes insan kişiliğinin tam gelişmeye varıp, haysiyetine denk bir düzeye çıkabilmesi içindir bunlar... Bunlar, insansal kişiliğin gerçekleşmesi İçindir. Ve bunlar; bir başka insansal kişiliğin gerçekleşmesine engel olmadığı sürece muteberdir, makbuldür. Bütün kamu otoritelerinin de bunların gerçekleşmesini önlememesi zorunu vardır.

Bir de toplumumuzun haklan,. hürriyetleri vardır: Toplumun türlü katlarının, kategorilerinin, sınıflanılın ,zümrelerinin, bir kelime ile tüm toplumun haklan vardır.

Bunlar da, en büyük olay olan toplumun tam gelişmesi, çağdaş atom uygarlık dünyasının üst düzeyine çıkması içindir. Toplumsal olgunun, oluşmanın, hiç bir engele çarpmadan bütün genişliği ile gerçekleşmesi içindir.

Toplum bu hak ve hürriyetleri, imtiyazları yolu ile kendini arar. Bu hak ve hürriyetleri, imtiyazları kullanarak kendi imkânlarının nerelerde ve nelerden ibaret olduğunu araştırır. Nihayet, bu bak ve hürriyetleri, imtiyazları kullanarak kendini gerçekleştirir. Böylece de geleceğin kendine yakışan üstün uygarlık örgüsünü, şartlarını, imkânlarını elde eder, kazanır, uygular.

Bunun da toplum içindeki kişinin insansal haysiyetini gölgeliyeceği noktaya kadar sınırı geniştir.

Toplumun haklan ve imkânları da, yani toplumun kendini araması, bulması hakkı ile kendini gerçekleştirmesi, inşa etmesi hürriyeti de, işte bu sınıra kadar makbuldür, muteberdir.

İşte, toplumun kendini araması, gelişme şartlanın araştırması ve bunlar yoluyla kendini inşa etmesi imtiyazı demek olan bu hak ve hürriyetleri de; aslında, bizim teker teker söz konusu olan kişisel imkânlarımız, haklarımız, hürriyetlerimiz yoluyla, ancak

Milleti Direnecektir

Prof. Bahri SAVCI

bunların aracılığı ile gerçekleşebilir.

Çünkü bugünkü İktidar esas bakımından, toplumun gelişme içgüdüsünün ve ihtiyacının hacmidir. Bugünkü İktidar, toplumun, geleneksel donmuş kadrosunu aşmasını istemez. Binaenaleyh buna yol açacak olan kişi hürriyetlerinin de -buna yol açacak biçimde- kullanılmasını istemez.

Bugünki İktidar, kişisel hürriyetlerin, kişi egoizmlerini aşarak -ve binaenaleyh kişi hürriyetlerinin toplum yararına; kullanılarak- toplumu uyarma yönünde kullanılmasına, böylece bir toplumsal hareketlenme yaratılmasına karşıdır.

Bugünkü İktidarın bir ideolojisi vardır. Bu, kişiyi uyanmamışlık içinde tutmıya sevkeden bir az gelişmiş ülke endividüalizmidir (az gelişmiş ülkelerdeki endividüalizim, hiç bir şeye sahip olmıyan kişiyi kendi başına bırakarak onu, derin uyanmamışlığı içinde tutma sonucunu verir). Bu ideoloji aynı zamanda, endividüalizmin, sosyetenin dürtücü, harekete geçirici gücü olmasını da önlemek üzere, toplumsal yapıda radikalizmleri istemeyen, geride kalmış kurumlara dayalı durgunluk, duruculuk, tutuculuktur.

İşte bugünkü İktidar, böyle bir ideolojinin itişi ile, Türkiyede sınıflar, zümreler bir edebiyat, bir fikriyat, bir sosyal hareketlilik istemez. Var olan düzenin İçindeki sınıflar ve zümreler dengesini olduğu gibi tutmak ister. Onun için de bu son tasarı ile, merak edici, tecessüs duyucu ve araştırıcı zekânın sınıflar ve zümreler üzerinde durmasını, bilgisini genişletmesini, bu sınıflardan bazılarının geliştirilmesi prensiplerini araştırmasını ve bulduklarını uygulamaya sürmesini önlemek ister.

İşte bu tasarı ile getirilmek istenen sınırlamaların ve cezalamaların gerçek nedeni budur.

Böylece, bu tasarı ile, sınıflar ve zümreler sosyo - politiğine, sosyo - ekonomiğine değinen konularda uyanma istidatları gösteren türk toplumunu uyaracak hak ve hürriyetlerin -üniversiteler içinde bile- kullanılması yasaklanmıştır.

Bu yasaklama tümdür. Normal bir sınırlamayı aşmıştır. Sınıfların ve zümrelerin; kişi huzuru, sosyal adalet ilkeleri ile bağdaşmayan şimdiki iktisadi ve sosyal bakımdan engelli durumunu kavramaya ve bu durumu engellerden kurtarmaya imkân verecek bütün hak ve hürriyetleri kapsamaya kadar gitmiştir.

Oysaki Anayasamız, tanı tersine, mevcut sınıfların, zümrelerin, kişi huzuru ve sosyal adalet ilkeleri ile bağdaşmayan iktisadi, sosyal, hattâ siyasal engellerini kaldırmayı emreder.

Bu emir, bu konulardaki hürriyetleri tam kullanmakla yerine gelebilir.

III — Tasarının hukuksal durumu: Tasarı, sosyal barışı, millî bütünlüğü, kamu düzenini ve milli güvenliği sağlamanın ve korumanın yolunu, sınıflar ve zümreler arasındaki ilişkileri olduğu gibi tutmada görüyor.

Tasarıya güre Tûrkiyede bazı sınıflar ve zümreler vardır. Bunların elde ettikleri yerler, üstünlükler, imtiyazlar vardır.

İşte, tasarıya göre bunlar olduğu gibi kalmalıdır.

Bunun için de bu sınıf ve zümreler birbirine düşürülmemelidir, bölünmemelidir. Birbirleri aleyhine düşmemelidir. Birbirlerini kötülememelidir. Birbirlerinin üstünlüklerini bölücü faaliyetlere girişmemelidirler.

Sonra tasarı, toplumsal düzenimizi komünizme karşı korumak bahanesiyle bazı fiil ve faaliyetleri de komünizmi benimsetmeğe, beyendirmeğe matuf fiiller sayma tehlikesini de getirmiştir.

Burada komünizm üzerine bir spekülâsyon yapmadan Ortaya çıkan durumun muhakemesi şudur:

Bizim Anayasamızda mevsuf bir durum içinde mevcut olan bir komünizm teşhisi yapılmamıştır. Binaenaleyh somut olarak bir komünizm suçunu tavsif edip ortaya çıkarmada kanun koyucular, hukukçular, hâkimler pek büyük zorluk çekerler. Hele müphem ve şâmil terimlerle yapılmış bir formülasyon içinde hâkimleri komünizm takibatına zorlamak, işi yokuşa sürmek sonucunu verir. Bu, tüm hürriyetlerin kısıldığı bir faşizmi arayış olur.

Bu karanlığa rağmen, bizim sistemimizde yine de bir aydınlık vardır. O da şudur: Anayasamız, her halde özünde mahfuz tutulması emri ile mülkiyet, miras, teşebbüs, çok parti rekabetine dayalı genel seçim ve organize muhalefet unsurlarına dayalı bir hukuk ve sosyal devlet rejimini aramıştır.

İşte bizde korunması gereken, bu unsurlarıyla birlikte bir hukuk devleti, bir sosyal devlettir. Yoksa somut bir tavsifi mevcut olmıyan bir komünizm suçu ihdas edip siyasal - sosyal - ekonomik yapının eleştirisini yapacak görüşleri mahkûm etme sonucunu getirecek formülâsyonlara gidilemez. Buna gidildiği takdirde, tavsifi Anayasada mevcut olmıyan bir kavram, özel kanunlarla, bir iktidar oligarşisinin iradesine göre, sübjektif yolda develope edilmiş olacaktır. Bu da, düşünsel ve sosyal inşaları önleyecektir, Sosyal devletin gelmesi için gerekli iktisadi - sosyal engellerin kalkması mümkün olmıyacaktır. Yapılabilecek olan; Anayasanın mahfuz tuttuğu unsurları -ki yukarda gösterdik- koruyucu ceza mevzuatı formülâsyonlarına gitmektir.

IV — Sonuç: Fakat bu yola gidilmiyecektir. Gidilmemektedir. Yapılmakta olan ve yapılacakları şöyle göstermek mümkündür:

a — Devlet ve kalkınma masraflarım, yukarda söylediğimiz ideoloji dolayısıyle alt sınıfların omuzlarına yükliyerek, onlasın ekonomik gücünü yitirtecek ve böylece, onları, egemen sınıflara daha tâbi duruma sokacak bir iktisadî gidiş.

b — Buna direnme bilincini verecek bütün düşünsel akımları reaksiyon gelişmelerini davet edici hak ve hürriyet tatbikatları üzerine de Anayasaya aykırı ceza mevzuatı yoluyla baskı,

c — Ve fakat bütün bunlara da Türk ulusunun önce yargıçları yoluyla, sonra da, kendi derin denizindeki potansiyel güçleriyle direnmesi.

Bu sebeple türk halkının demokrasisini koruma içgüdüsü bu kanuna da direnmesini getirecektir: Türk ulusu bu kanun ile toplum arasında bir değerler ve duygu intibaksızlığı yaratacak, onu ölü hüküm haline getirecektir.

İnönü konuşuyor
Anlayana sivrisinek saz...

Halbuki AP Genel Başkanı, bırakınız arkadaşlarını, kaç kereler, gerekirse kendisini yalancı çıkartmaktan çekinmediğini ispatlamış bir kişiydi.

"Aferin oğlum amet..."

AP içindeki mutedillerin tereddüdü, Bütçe görüşmeleri ilerleyip, Kanunun Meclise sevkedileceği fırtınalı' günler yaklaştıkça artmakta, fakat yukarıda görüldüğü gibi, bu gidişe engel olacak bir mahiyet alamamaktadır. Geçen hafta Senatoda bunun bir belirtisi görülmüş, öğretmenlerle ilgili genel görüşmeyi şirazesinden çıkaran Fethi Tevetoğlu, Demirelin müdahalesi ile değiştirilmek ve sözcülük Ziya Termene verilmek istenmişti. Fakat sonra, Tevetoğlunun şahsi prestijini kurtarmak endişesiyle sözcülük yine ona tevdi edilmiş, AP Senato Grup Başkanı Okurerin liderliğindeki müfritler ağır basmışlar, öğretmenler konusunda bugüne kadar izlenen politikanın devamını sağlamışlardı.

Yani tereddütlerin çapı bu kadardır.

Bu, Temel Haklar ve Hüriyetler Kanunu Tasarısında da böyle olacağa benzemektedir. Bütçenin tümü üzerinde yapılan kapanış görüşmeleri bu intibaı kuvvetlendirmiştir. Muhalefet, Hükümete karşı tamamen birleştiği halde, AP Grupu adına konuşan Aydın Yalçın ve Başbakan Demirelde gerileme değil artan bir cüret görülmektedir. Aydın Yalçın CHP'nin marksistlerle kolkola olduğunu -Bu, bilindiği gibi, Feyzioğlunun iddiasıdır. Ç.E.P.'nin lideri. Aydın Yalçın bunu parmağını CHP sıralarına uzatarak söylerken kıpkırmızı olmuştu..- ileri sürmüş ve komünistlerle işbirliği yapan liderlerin sonunun "Sukarno gibi" olacağını söyliyerek, aklınca İnönünün âkibetini çizmiştir.. Bu şimdiye kadar düşmanlarının İnönüye çizdikleri belki de bininci "hazin âki bet"tir. Demirel ise, malûm kanun için "gelecektir" demiş, Türkiyede bir hürriyet anarşisi olduğunu iddia etmiş, komünizm tehlikesini İspatlamak için de, 1964'te 59, 1966'da 86 olay kaydedildiğini, halen komünizmle ilgili 107 duruşmanın devam ettiğini söylemiştir. Bu arada Demirelin, Anayasanın değiştirilebileceğinden bahsederken, daha kolay hükümet etmek ithiyacından ve Beşinci Cumhuriyet Fransız Anayasası ile icraya tanınan yetkilerden büyük bir özlemle söz etmesi, İnönünün koyduğu isimle "Temel haklar ve hürriyetler kanunu devri"nden sonra hangi devrin gelmesinin planlandığını gösteren bir belirtidir.

Mavi dosyadaki dinamit

Parlâmentoda muhalefet ve iktidar, yaklaşan mücadeleye hazırlanırken. Adalet Bakanlığında, üst katta Kızılaya bakan bir odada, soluk mavi bir dosyanın içinde dört daktilo sayfasını kaplayan 16 maddelik tasarı hazırdır. Ceza İşleri Genel Müdürüne ait olan bu odada hürriyetlerin canına okumak üzere yaratılan bu "eser" üzerinde son çalışmalar yapılmaktadır. Tasarıyı Bakanlıktaki teknik elemanlar hazırlamışlardır. Profesörlerle veya diğer yetkili hukuk mercileri ile istişare yapılmamış, sadece bir kaç ağır ceza hâkimi ile alelusul konuşulmuştur. Bu odada bir dosya daha vardır. Bunda, tasarıya gerekçe olarak düşünülen doküman biriktirilmiştir: Piyasada satılan sol kitaplar, solcu yazarların kırmızı ile satır altlan işaretli yazıları vesaire.. Bu arada, en büyük endişe Anayasa Mahkemesinin iptal karandır. Bu yüzden rezerve iki tasarı daha hazırlanmıştır.

Tasarının hazırlanmasında eğlenceli bir metod uygulandığı bildirimektedir. Bu Tasarı ile yalnız sol propagandası yapmak değil, solcu olarak bilinenleri övmek de yasaklanacaktır. Bunun için ilk önce 141 ve 142. Maddelerden hüküm giyenleri övme yasağı konulmuş, sonra -meselâ- Nâzım Hikmetin bu maddelerden değil ,askeri isyana teşvik ile ilgili bir maddeden hüküm giydiği görülmüştür. Tabiî, derhal bu maddeden hüküm giyenleri övmek de suç olarak tasarıya eklenmişti] Bu metod daha da geliştirilirse çok verimli olacağa benzemektedir. Meselâ bir solcu yazar trafik suçundan mahkûm olmuş ise, o suçla ilgili maddeyi bu tasarıya ekleyivermek, o yazarın -politikacı da olabilir- övülmesini suç haline getirebilir!.

Şimdi, Bütçe görüşmeleri sona ermiş ve Meclis 6 Marta kadar ta-

tile girmiştir. Bu tatilin sonunda pandomima başlıyacağa benzemektedir. Turizm ve Tanıtma Bakam Nihat Kürşat, Tasarının ne zaman Bakanlar Kurulunda görüşüleceği sorusuna,

"— Dinçeri bekledik. Yurt dışın daydı. Şimdi ilk Bakanlar Kurulu toplantısında Tasarıyı görüşmeye başlıyacağız. Hazırlığı bitmiş" diye cevap vermiştir.

Kürşat, AKİS'çinin "Bakanlar Kurulu herhalde siyasî yönden inceliyecek. Bu inceleme sırasında tepkiler dikkate alınır mı?" sorusuna ise "herhalde bunlar düşünülür" diye karşılık vermiştir.

Fakat İktidardakiler çoğunlukla büyük bir kendine güven, hattâ cüret havasındadırlar. AP İstanbul Teşkilâtından bir partili geçen hafta bir münakaşa sırasında, elini masaya vurarak,

"— Amerikalılar bizden, kumandanlar da orduya hâkim, sosyalistlere bırakmıyacağız memleketi" diye cüretin sebebini açıklamıştır.

"— Peki bu kadar kuvvetlisiniz, neden bir de lüzumsuz tedbirlere girişiyorsunuz?" sorusuna verilen cevap ise şudur:

"— Solcu her gün yazar, genç subay da her gün onların yazdıkları gazeteleri, dergileri okur.. Niye benim uykum kaçsın? Ben tedbirimi alırım, karşı tarafın uykusu kaçar.."

Bu izah, Mişona borcunu veremediği için uykusu kaçan Salamonun geceyarısı pencereyi açıp" Bana bak Mişon, ben borcumu vermeyeceğim" diye bağırdıktan sonra yatıp rahatça uyumasından ilham almışa benzemektedir.

Salamonu rahat ettiren metod, Süleymana fayda verecek midir? Bu nokta bir kaç gün içinde belli olacaktır.. Ama bu konuda ortanın sağındakiler bile iyimser değildirler.

Komünizmi önliyeceğim diye tedbir peşinde koşan Demirele, Alican, bütçenin kapanış konuşmasında tonu 150 lira olan çimentonun bir dalavere ile müstehlike 210 liraya verildiğini misal olarak anlattıktan sonra sormuştur:

"— Senin düzenin bunu önliyebiliyor mu?"

Alican 60 bin lira peşin alarak tam 60 milyon lirayı bir yıl faizsiz kullanan "montajcı milyoner"lerden de bahsedebilirdi.

Basın

Leylâ Çambel
İlâhları kızdırdı

Madde: 140

Yazar Leylâ Çambel, Batı Almanyada yayınlanmakta olan Sgnatagsblatt adlı politika dergisinde yayınlanan bir yazışından dolayı, haftanın başındaki Salı günü Ankara 2. Ağır Ceza Mahkemesinde yargılandı.

"Devletin hariçteki itibarını kıracak şekilde yayın yapmak"la suçlandırılan ve Ceza Kanununun 140. maddesine göre cezalandırılması istenen yazar Çambel, duruşmasında, yazısının dergi yöneticileri tarafından tahrif edildiğini ve bunun vesikalarla isbat edilebileceğini söyledi. Leylâ Çambelin ifadesine göre, "Sunayın Cumhurbaşkanlığına seçilmesi münasebetiyle yazılan bu yazıda, seçimin isabeti belirtilmekte ve bu seçimin Türkiyedeki bütün mevcut gruplar ve akımlar açısından eleştirilmesi yapılmakta"dır. Yazı, 8 Mayıs 1966 tarihinde yayınlanmış, Türkiyedeki bazı gazetelerin yazıyı ve yazan eleştiren sert çıkışları üzerine savcılık soruşturma açmıştır. .

Yazar Çambel duruşmada, derginin yazıda yaptığı değişikliklere bir örnek olarak yazının başlığını göstermiştir. Yazara göre "Sunayın seçiminden sonra antikemalist akımların artması karşısında paşalar Atatürk, gereğinin yürütücüsü" şeklindeki başlık, Alman dergisi yöneticileri tarafından "Susan taraflar" olarak değiştirilmiştir. Âyrıca yazının metninde de değişiklikler yapılmıştır.

Duruşmada Çambelin avukatlarından Prof. Faruk Erem, yazara uygulanması istenen 140. maddenin Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmüş, bu maddenin şimdiye kadar hiç uygulanmadığını belirtmiştir. Bunun üzerine görüşü sorulan savcı maddenin Anayasaya aykırılık iddialarını kabul etmemiştir. Fakat yargıçlar kurulu iddianın incelenmesine ve yazıda tahrifat yapıldığını gösteren resmî belgelerin hâzır olmaması sebebiyle duruşmanın 3 Nisan gününe bırakılmasına karar vermiştir.

22 Şubat ne idi, nasıl çıktı, nasıl bastırıldı, neticeleri ne oldu?

Yazan:Metin Toker

Bu yazı, 22 Şubat Olaylarına ait İlk gerçek ve tam açıklamadır. Olayın hikâyesi Metin Tokerin "İsmet Paşayla 10 Yıl" yazı sert sinin 1961-1964 devresini kapsayan IV. Kısmında anlatılacaktı. Fakat son günlerde açılan bir takım polemikler bu hadisenin gerçek mahiyetinin türk umumî efkârı tarafın dan bilinmesini gerekli kılmıştır. Bundan dolayı, serinin devam etmekte olan III. Kıs mının bu haftaki yatısını bir hafta tehir etmek mecburiyetinde kaldık. Okuyucularımı tın bize hak vereceklerini umuyoruz. Metin Toker gelecek haftadan itibaren III.- Kısmın en önemli dört yazısını da bu sütunlarda sizlere sunacaktır. O dört yazıda "Adnan Menderesin asılmasi nasıl ve kimler tarafından kararlaştırıldı?", "Bayan Menderes ve Polatkanın aileleri 15, 16, 17 Eylül günleri İsmet Paşaya niçin geldiler, ne söylediler, İsmet Paşa kimler nezdinde ne teşebbüsler yaptı, ne cevaplar aldı?", "1961 seçimlerinde kimler, niçin C.H.P.'nin bir çoğunluk alamaması için çalıştılar?" ve "Seçim neticeleri üzerine Ordu bunların iptali kararım nasıl aldı, bundan nasıl ve neden vazgeçti, 15 Ekim - 25 Ekim arasının dramatik hikâyesi neydi ve İsmet Paşa kesin sözü olarak onla ra ne söyledi?" sorularının ilgi çekici bütün cevapları açıklanacaktır.

Bundan aşağı yukarı tam beş yıl önce, daha da doğru olunmak gerekiyorsa beş yıl ve bir hafta önce, takvimlerin 23 Şubat 1962 tarihini gösterdiği gün, öğle vakti, devrin Başbakanı İsmet İnönü Meclisin büyük toplantı salonuna girdiğinde içerde bulunan hemen herkes, sadece bir kaç istisnasıyla, -kalkmayanlar eski Demokrat akrabalarıydı- ayağa fırladı. Birden bir alkış sesi yükseldi ve onlara "yaşa", "bravo" sedaları katıldı. İnönü gülümseyen bir yüzle ve selâm vererek Bakanlar Kuruluna ait kısma doğru yürüdü, Meclis ayakta, memleketi bir defa daha kurtarmış olan yaşlı ve kahraman askere yürekten tezahürat yapıyordu. Bir gece Önce korku, endişe, hattâ dehşetle dolmuş bu yürekler şimdi bir kuş yüreği kadar hafifti. Yüreklerin sahiplerinden çoğu taksiler tutarak Başkentin dışına kaçmışlar, sabahleyin, tehlikenin geçtiğini öğrendiklerinde Meclise dönmüşlerdi. Uykusuz gözlerinde, yaşanmış maceranın bütün izleri mevcuttu ve hangi partiden bulunurlarsa bulunsunlar İsmet Paşaya yaptıkları tezahüratın samimiyeti buradan geliyordu.

İsmet Paşanın üzerinde kruvaze, kurşunî renkte, karışık çizgili bir elbise vardı. Yakasında, Türk Hava Kuvvetlerinin rozetini taşıyordu. Bu kendisine, Türk Hava Kuvvetlerinin, karargâhlarında bir gece kalmış olması dolayısıyla sunduğu armağandı. İsmet Paşa bu rozeti hâlâ saklar.

Başbakan, bu pek hararetli karşılanıştan biraz şaşkın, fakat memnun, Bakanlara ait sıralardan birincisine değil de, ikincisine oturdu. Milletvekilleri tezhürata daha şiddetli şekilde devam ettiler. İsmet Paşa ayağa kalktı, alkışlara tekrar mukabele etti. Salon, Başbakan gelirken koridorlarda bulunan Meclis üyelerinin de içeriye koşmalarıyla tamamile dolmuştu. Çok kimsenin gözü yaşlıydı. O gece İsmet Paşa tarafından kurtarılmış olanın sadece türle demokrasisinden ibaret bulunmadığını herkes biliyor

ve anlıyordu. Türkiye, inanılmaz bir badirenin eşiğinden geri çevrilmişti.

Talât Aydemir ve ona bağlı sergüzeştçiler sabaha karşı, Ankarada gün henüz ağarmamışken bozguna uğramışlardı.

Ocak ayının karışık Ankarası

Ankara Ocak ayını karışık ve sinirli bir hava içinde geçirdi. Tıpkı 27 Mayıs öncesinde olduğu gibi bir askerî ihtilâlin yapılacağı söylentileri her gün, her yerde konuşuluyordu. Fakat 27 Mayısın aksine, ne Ankarada ve ne İstanbulda kütleler sokaklardaydı veya gösteriler olmaktaydı. O bakımdan huzur tamdı. İsmet Paşa Başbakandı ve bir C.H.P. - A.P. koalisyonunun başındaydı.

Bulutlar iki çevreden geliyordu. Bir "Albaylar Cuntası" vardı ki bunlar Orduyu ihtilâl yapmaya teşvik ediyorlardı. Askerler, bir yüksek komuta heyeti halinde, 15 Ekim seçimlerinden hemen sonra İstanbulda toplanmışlar ve 21 Ekimde bir protokol imzalamışlardı. Bu protokolun A maddesi aynen şöyleydi:

"Türk Silâhlı Kuvvetleri 15 Ekim 1961 günü yapılmış olan seçimden sonra gelecek yeni Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmadan evvel fiilen duruma müdahale edecektir."

Protokole göre bu kuvvetler ihtilâli, onlar kimlerse, "milletin hakikî ve ehliyetli mümessilleri"ne tevdi edecekti, bütün siyasî partileri kapatacaktı, bu kararın tatbiki de 25 Ekimden sonraki bir güne tehir edilmeyecekti. Protokol Ankaraya bildirilmişti, o tarihte mevcut olan bir "Türk Silâhlı Kuvvetler Birliği" adındaki teşekkülün Ankara temsilcileri olarak Aydemir ve bazı arkadaşları İstanbula gitmişlerdi, imzalı bir sureti Başkente getirmişlerdi, burada onun müzakeresi yapılıp Ankara grupunun da imzaları alınmıştı.

Fakat sonradan seçimlerin, türk ordusunun bir şeref sözü olduğu hatırlandı, bunların neticesini tanımamanın ifade edeceği mâna farkedildi, Komutanlar parti liderleriyle toplandılar, meşhur Çankaya Protokolu kabul edildi, Gürsel Cumhurbaşkanı oldu, Başbakanlık görevini İsmet Paşaya verdi, İsmet Paşa da A.P. ile bir koalisyon yaparak Hükümeti kurdu ve rejim işlemeye başladı.

Bunu, Türk Silâhlı Kuvvetler Birliğini bir Albaylar Juntası haline sokan bazıları bir türlü kabul etmediler. Daha ilk baştan "İşte, yürümüyor!" feryatlarına başladılar. Bu feryatlar ihtilâl söylentilerinin bir kaynağını teşkil etti. O çevrede, gerçekten de, bir ihtilâlin tertiplerine devam edildi.

Huzursuzluk yaratan ikinci çevre, Koalisyonun bir kanadı olan A.P. idi. Bu kanattan öylesine çatlak sesler çıkıyordu ki bunların en makul subayları bile, biraz teşvikle tahrik etmemesi imkânsızdı. "Nuri Beşer Hadisesi" bunların en vahimlerinden biri oldu. Subaylar bu A.P. milletvekilinin peşinden koştular -bütün subayların karılarına küfretmişti-, o kaçtı, Ankara caddelerinde askerî inzibat tedbirleri alındı, hiç bir sokak hadisesi olmadığı halde Başkent bir sıkı yönetim havasına girdi.

Biz Ankarada bir askerî darbe teşebbüsünü ilk, Ocak ayının üçüncü haftasında bekledik. Ocağın 19'unda Genel Kurmay Başkanlığında bir toplantı yapılmıştı. Bu toplantıda Sunay ve Komutanlar Ordunun İktidarı desteklemesini ve böyle bir hava içinde hadiselerin gelişmesini beklemesini istemişti. Buna mukabil Albaylar Juntasının mensupları hemen bir ihtilâle gidilmesini talep etmişler, sebep olarak da "alttan gelen tazyikler"e mukavemet olunamayacağım bildirmişlerdi. Fakat görülmüştü ki Başkomutan, yani Sunay bu görüşe katılmamaktadır, Komutanlar bu görüşe katılmamaktadır, kuvvet olarak Hava Kuvvetlerinin tamamı bu görüşe katılmamaktadır.

Buna rağmen Albaylar Juntasının mensupları, gayrımemnun ayrıldıkları toplantıdan sonra kendi aralarında buluştular ve darbenin yapılmasında musir olduklarını bir bildiride tesbit edip bunu birliklere, alt kademedeki subaylara dağıttılar. Bildiri ele geçti ve Ankarada 20, 21 Ocak günleri ihtiyat tedbirleri alındı. 20 Ocak bir Cumartesi, 21 Ocak bir Pazardı. O hafta herkes tatildeyken çok sorumlu, görevinin başında kaldı. Teşebbüslerinin duyulduğundan Darbeciler de haberdar olmuş bulunmalılar ki kıpırdamadılar.

Şubat yaklaşırken Ankarada hava böylesine kritikti.

İsmet Paşa asker arasında

Bu sırada ben, İstanbula gittim. İstanbul valiliği görevine devam etmekte olan Refik Tulga oradan ayrılmak ve askerliğe dönmek istiyordu. Rütbesi Korgeneral olmuştu. Halbuki İsmet Paşa kendisinin İstanbulda daha kalmasına lüzum görüyordu. Vali olarak Tulga, Birinci Ordu Komutanı olarak Tural kendisine güven veriyorlardı. Benden İstanbulda, General Tulgayı görmemi, bu arzusunu bildirmemi, ısrar da etmemi istedi. General Tulgayı 15 Ekimle 25 Ekim arasının dramatik günlerinde de görmüş ve İsmet Paşanın hangi fikirde -ve kararda- olduğunu bildirmiştim.

İstanbulda Korgenerale telefon ettim, Taşlığa, birlikte çay içmeye geldi. İsmet Paşanın mesajını verdim, valilikte kalmasında zaruret bulunduğunu söyledim. Derhal:

"— Emrederler!" dedi.

Sonra, memleketin durumunu, Ordunun

Cemal Tural 27 Mayıs 1960'dan 22 Şubat 1962'ye kadar çok çalkantı geçirmiş olan Orduda her hangi bir çeşit tertibe girmemiş, yahut faal olmamış pek ender komutanların başında gelir. Askerliği anlayış tarzı başkalarından daima farklı olmuştur. Başbakan İsmet Paşayla münasebetleri hep, karşılıklı güven esası dahilinde geçmiştir. Turan ancak daha sonraları, bir takım cambaz eski devir polislerinin oyunlarıyla önce polemiklere itilecek, onu takiben sevimsiz durumlara düşürülecek, tabiatı onun bunlardan kurtulmasını güçleştirecektir.

vaziyetini konuştuk. Asker arasında bazı tahriklerin bulunduğunu anlattı, "bunların başları Ankarada" dedi. Tavsiyesi, Ankarada bir kaç kişiye dikkat edilmesi gerektiğiydi. Kimler olduğunu sordum. Harp Okulu Komutanı Talât Aydemiri, Jandarma Okulu Komutanı Necatı Ünsalanı, Ankara Merkez Komutanı Selçuk Atakanı ve bir de o zaman Jandarma Genel Komutanı olan Tuğgeneral Abdurrahman Doruğu saydı. Bunları İsmet Paşaya nakledeceğimi bildirdim. Tulga, İsmet Paşanın asker içine girmesinde, onlarla temas etmesinde fayda buluyordu.

"— İsmet Paşanın subay üzerinde büyüleyici bir tesiri vardır. Subay, memleket meselelerini onun ağızından duyarsa ferahlar, rahat eder ve ona inanır" dedi.

Ankaraya döndüğümde bu konuşmamızı İsmet Paşaya anlattım. İsimleri dikkatle dinledi, İstanbula bir seyahat yapmak niyeti mevcuttu. Orada askerlerle de temas etmek kararını verdi. O Cumartesi akşamı -27 Ocaktı- trenle İstanbula hareket ettik. Pazar sabahı Haydarpaşadaydık. Karşılayıcılarımızın arasında Refik Tulga ve Cemal Tural da vardı. İsmet Paşa 1 Şubata kadar İstanbulda kaldı. 31 Ocak gününü orduya ayırmıştı. O sabah, Ordu Komutanı Cemal Turalla birlikte Deniz Komutanlığını, 66. Tümeni ve Harp Akademisini ziyaret etti. Yanlarında Millî Savunma Bakam Sancar ve Tulga da vardı. Deniz Komutanlığında denizcilerle görüştü. Onlar sakindiler. 66. Tümende komutan Faruk Güventürk güzel bir tören hazırlamıştı. İsmet Paşa bandoyla karşılandı. Tören kıtasını Tural ve komutanla birlikte teftiş etti. Hem de, askere asker gözüyle bakarak..

Bunun hoş bir misali subayları mestetti. Güventürk, İsmet Paşa 66. Tümende subaylarla görüşür ve memleketin halini onlara söylerken tören kıtasını, gene kendi tümenine bağlı Ramideki 53. Piyade Alayına naklettirmişti. Başbakan orayı da ziyaret edecekti. İsmet Paşa orada tekrar bu kıta tarafından karşılandı. Kıtayı teftiş etti. Sonra Güventürke dönerek:

"— Ben bu birliği daha önce görmedim mi?" diye sordu.

İsmet Paşanın, askerliğinden bir şey kaybetmemiş olduğunun bu ispatı bîr subayın amerikalıların meşhur marşındaki bir mısraı tekrarlamasına vesile teşkil etti: "Eski askerler hiç ölmezler!"

Öğle vakti Harp Akademisine gidildi. İsmet Paşa orada sınıfları gezdi, derslere girdi, sonra, toplu halde bulunan subaylarla görüştü. Onlara bu rejim içinde dertlerin ve sıkıntıların hal yoluna girebileceğini söyledi, kendisinin bunu yapmaya muktedir bulunduğunu bildirdi. Geç vakit öğle yemeğini de Akademide, subaylarla birlikte yedi.

Akşamüstü saat dörttü ki, Cemal Turalla birlikte Taşlığa geldi. Tural bir kaç dakika eve girdi, ayaküstü konuştular, ikisi de son derece memnundular. Tural veda ederken kapıda, esas vaziyete geçip selâm aldı ve tok bir sesle, İsmet Paşaya şu tekmili verdi:

"— Başbakanım, Birinci Ordu en yüksek komutanından en küçük mensubuna kadar emrin izdedir. Arzederim!"

İsmet Paşanın üzerinde siyah renk, kruvaze bir elbise vardı. İnce ve dinç görünüyordu. O da ellerini pantalonunun iki tarafına, askerce birleştirdi ve tekmil alan bir komutan edasıyla:

"— Teşekkür ederim, komutanım" cevabını verdi.

Akşamüzeri Taşlıktaki eve Tulga geldi. Daha ziyade İstanbulu ilgilendiren konuları görüştüler. Tulga ancak Mart sonuna kadar valilikte kalmayı düşündüğünü söyledi, İsmet Paşa:

"— Olmaz! Daha fazla kalman lâzım.." dedi.

İstanbul seyahati, bir darbe peşinde olanlar hariç, herkes için son derece başarılı geçti ve bilhassa asker rahatladı. 22 Şubat akşamı Ankara karıştığında bazı mensupları tertibin tam içinde oldukları halde İstanbulda Birinci Ordunun sergüzeştçilere en ufak ümit vermemesinde bu seyahatin büyük tesiri oldu.

Nitekim bu güvenledir ki İsmet Paşa, İstanbulda Orduyla yaptığı temaslardan hemen bir gün sonra, bir karışıklık ihtimalinden en fazla Ürken tüccarla görüşürken kendisinde şöyle söylemek kudretini gördü:

"— İhtilâl söylentilerinin fiiliyata intikali halinde Hükümet bunu bir gecede bastıracak kudrettedir. Türk Silâhlı Kuvvetleri, görevlerinin Türkiyenin iç ve dış güvenliğini sağlamak olduğunu müdrik halde Hükümetin emirindedirler, itaatlidirler."

İsmet Paşa Harp Okuluna gidiveriyor

İsmet Paşa İstanbuldan Ankaraya keyifli ve ve memnun geldi. Orduda bulduğu hava cesaret vericiydi. Ordu içinde uyandırılan endişeler suniydi. Tabii bu gayretler bir takım A.P.'-lilerin sözleri ve davranışlarıyla körükleniyordu ama onların gerçek önemini İsmet Paşa subaylara anlatabilmişti. Ankaraya vardığımız Cuma günü muzip bir tarzda gülümseyerek:

"— Pazartesiye Harp Okuluna gideceğim. Göreyim bakayım şu kumandanı, beni nasıl karşılayacak" dedi ve Özel Kalem Müdürüne, ziyaret haberini Okul Komutanına vermesini bildirdi. Ziyareti de, yanına sadece Necdet Calpı alarak yaptı.

Ankaradaki juntacılar İstanbuldaki juntacılarla temas etmişler, İsmet Paşanın Ordu içine girdiğindeki tesirini öğrenmişlerdi ki Başbakan Harp Okulunda bir tertiple karşılaştı. İsmet Paşayı kısaca boylu, balık etinde tıknaz, açık renk kuvvetli gözleri olan, beyaz tenli, oldukça çalımlı bir subay karşıladı. Okul Komutanıydı. Kendisini "Kurmay Albay Talât Aydemir" diye takdim etti. Aydemir, öğrenci olarak İsmet Paşanın karşısına sadece bir ihtiram kıtası çıkarmıştı. Başbakan kıtayı teftiş etti. Bu sırada bir Malatyalı öğrenci, önünde İsmet Paşayı görünce düşüp bayıldı.

Komutan ve subaylar İsmet Paşayı aldılar, Okulu gezdirdiler. Okul boştu. Sonra yemeğe inildi. İsmet Paşa, böyle ziyaretlerde daima, olduğu gibi yemeği öğlencilerle birlikte yiyeceğini sanıyordu. Yanıldığım hemen anladı. Sadece kendisinin, Okul Komutanının ve onun pek güvendiği bazı subayların yer alacağı bir masa hazırlanmıştı. Öğrencileri sordu. Onlar yemeklerini yemişlerdi. Aydemir, öğrenciler yemekhanedeyken İsmet Paşayı Okulda dolaştırmış, onlar yemekhaneden çıktıklarında yemekhaneye indirmişti. Eski ve tecrübeli asker bıyık altından güldü.

Başbakan neşesinden bir şey kaybetmeksizin yemeği yedi. Yemek sırasında ve yemekten sonra subaylarla şakalaştı. Hepsi buz gibiydiler. Aydemir İsmet Paşayla beraber bulunmak üzere juntasının en aşırı simalarını seçmişti. Ancak kendisinin bir sıkıntılı hali vardı.

İsmet Paşa bir ara masadan kalkıp pencereden baktı. Öğrenciler çıkıyorlardı.

"— Hayrola?" diye sordu.

Talime çıktıkları cevabım aldı. Aydemir gençleri, yemekten sonra da İsmet Paşadan kaçırıyordu. Başbakan, çabuk ve kesin hareket etmekte Albaydan baskın olduğunu belli eden bir davranışla "Paltomu getirin. İnip bakayım.." dedi. Komutan ve subaylar şaşırdılar. Bu arada palto geldi. Başbakan paltosunu sırtladı, aşağıya indi. Öğrenciler karşılarında yılların İsmet Paşasını görünce canlandılar. Alay, eski ve tecrübeli askerin keskin nazarları altında adeta bir geçitresmi yaptı.

Öğrenciler geçtikten sonra Başbakan Okul Komutanına veda etti. Albay Aydemir biraz endişe, biraz da hayretle "Paşam, tören kıtası çıkacak!" dedi. İsmet Paşa gülümsedi:

"— Sen bırak, onu. Ben göreceğimi gördüm.."

Sonra, sıcak bir tavırla herkesin elini sıktı. Küçük Opel'ine binerek okuldan ayrıldı.

İsmet Paşa akşam, bana şöyle diyordu:

"— İyi oldu da, gittim. Maskara, bir şeyler hazırlıyor. Benim çocuklarla görüşmemden korktu. Demek ki, benim düşüncelerimi çocuklar bilmesinler istiyor.."

Yeni hevesler beliriyor

İsmet Paşanın asker arasındaki bu temasları Ordunun havasını geniş ölçüde etkiledi, fakat darbe taraftarlarını niyetlerinden caydırmadı, aksine, hadiseleri süratlendirmeye itti.; Zira görüyorlardı ki Başbakan kendilerini muallâkta bırakmak' üzeredir.

Burada bir noktayı söylemeliyim. Aydemirin İsmet Paşayı Harbiyelilerle görüştürmek istememesi, Harbiyelilere ve alt kademedeki çok subaya juntacıların, bir yeni ihtilâli İsmet Paşanın da, Gürselin de, Sunayın da istediklerini bildirmiş olmalarındandır. Nitekim 22 Şu-

bat gecesi çok Harbiyeli ve çok subay bu inancı ifade edecek, başta İsmet Paşa, ne Gürselin ne Sunayın böyle bir hareket istemedikleri anlaşıldığında bozgun kaçınılmaz hal alacaktır.

Ankara Şubat ayını, juntacıların faaliyetlerini hızlandırması neticesi, Ocak ayından dahi heyecanlı geçirdi. 9 Şubatta bazı yüksek komutanlarla bazı birlik komutanları İstanbulda tekrar toplanmışlar, gene bir takım kararlar almışlardı. Toplantıya Ankara Grupunun temsilcileri de katılmışlardı ve motor rolünü onlar oynamaktaydılar. Kararlardan biri, Türk Silâhlı Kuvvetler Birliğinin "hiyerarşik nizama uygun olarak" iktidara el koymasıydı. Ancak bunun için Hava Kuvvetlerinin muvafakati lâzımdı. Harekât 28 Şubata kadar icra edilmiş olacaktı. Yani, iki şart vardı: Başkomutan Sunayın ve Hava Kuvvetlerinin muvafakatı.

Bunlar muvafakat etmediler.

Sadece muvafakat etmediler değil. Teklifler bunlara sunulduğundan, Hükümet yeni hazırlıkları da haber aldı. Şunay, kesinlikle, İsmet Paşa İktidarına karşı bir harekâtı istemediğini bildirdi, Hava Kuvvetlerinde ise bir takım pazarlıklar oldu ama neticeye, bağlanamadı. Juntacılar hazırladıkları plânı Hava Kuvvetlerine verdiler, bu Kuvvetin temsilcileri plânı incelediler, tatbik kabiliyeti bulmadılar. Bu sırada hemen bütün M.B.K.'cılar kollan sıvamışlar, antenlerini çalıştırıyorlar, biraz telâşlı şekilde de olsa aldıkları haberleri Hükümete ulaştırıyorlardı. Şubat ayının ortasından itibaren Ankarada gene, gece geçmiyordu ki "Harekâtın başladığı" bildirilmesin.

Biz 17 Şubat gecesi -bir Cumartesiydi- Osman Köksallarda yemekteydik. Bizimle beraber başka bazı Komiteciler de vardı: Sami Küçük, Suphi Gürsoytrak gibi.. Gece yarısı Vehbi Ersü, galiba Selâhaddin Özgür ve bir kaç kişi daha telâşla geldiler. Bazı birlikler alarma geçmişlerdi. Durumun Başbakana haber verilmesini istiyorlardı. İsmet Paşalar o tarihte, Ayten Sokaktaydılar. Telefon ettim, uyandıramadım. Çıktık, eve gittik. Söylenenleri anlattım. İsmet Paşa Sunayın ve Sancarın haberdar edilmelerini istedi. Fazla bir önem vermedi.

İki gece sonra, gene böyle bir haber üze-

Harp Okulunda, İsmet Paşayı görünce bayılan öğrencinin resmi. İsmet Paşanın Harp Okulunu ziyareti İstanbulda askerle yaptığı temasların çok müsbet neticeler vermesi üzerine yapıldı. Eğer o gün öğrencilerle görüşebilseydi İsmet Paşa bir yeni ihtilâli kesinlikle istemediğini, buna teşebbüs edenlerin kendisini karşılarında bulacağını açıkça söyleyecek, memleketin iyi yola bu rejim altında sokulabileceğini temin edecekti.

rine Mucip Ataklıyla Haydar Tunçkanat telâşla ve resmî elbiselerini giyerek Hava Kuvvetleri Karargâhına koşmuşlar. "Harekât bağladı" demişler. O akşam başlamış bir harekât yoktu.

Bu, "resmi elbiseleri giymek" hikâyesi sonradan çok tefsire uğrayacaktır. Hava Kuvvetlerinin bilhassa Ataklıdan emir aldığı söylenecektir. Halbuki, Ataklının bildirdiği şudur: Kendileri Ordudan ayrılırken o zamanlar ballı şekerli oldukları irfan Tansele "Paşam, bir tehlike tekrar belirdiğinde ne olacak?" diye sormuşlardır. Tansel de:

"— Canım, üniformalarınızı giyer, gelirsiniz" cevabını vermiştir.

Zaten Ataklı ve Tunçkanat fazla kalmamış, fakat orada Necati Ünsalan tarafından görüldüklerinden bu hadise, sanki o sıralar havacılar karacılara karşı tertiplere girilmişler de ötekiler kendilerini korumak için kara birliklerine alarm vermişler, 22 Şubatın bunun ötesinde mânası yokmuş havasını yaratmak isteyenlerce istismar edilmiştir.

Şubatın o günlerinde her gece bu çeşit alârmlar veriliyordu, herkes bir hareket bekliyordu, hattâ Genel Kurmay Başkanı Sunay kıtalar basıp durum kontrolleri yapıyordu.

Amerikalının evinde bir toplantı

Bu sırada cereyan eden ilgi çekici bir hadiseyi anlatmalıyım. O günler Ankaradaki Amerika Büyük Elçiliği müsteşarı Robert Barnes idi ve Barnes çok münasebeti olan, türkleri seven ve türkler tarafından sevilen bir amerikalıydı. 21 Şubatta bana telefon etti, evinde bir kokteyl vereceğini söyledi, benim de gelmemi istedi. Amerika Dışişleri Bakan Muavini Mr. Talbott Ankaradaydı, toplantı onunla tanışma toplantısıydı. Günler hareketli günler olduğundan Barnes'tan özür diledim. O ısrar etti.

"— Mutlaka gel, Senin Talbott ile konuşmanı istiyorum" dedi.

Barnes, Paris Caddesinde bir evde oturuyordu. Kokteyl fazla kalabalık değildi. Az amerikalı, daha çok türk vardı. Dikkat ettim, bütün siyasî partilerden bir veya iki kişi çağırılmıştı. Türk olarak bir de ben vardım. Şimdi partililerden Kasım Güleği, Hikmet Belbezi, Şinasi Osmayı hatırlıyorum. Talbott ile Türkiyedeki durumu konuştuk. Ben bir endişe izhar etmedim. Bakan Muavini:

"— Yani bir hareket olmaz mı diyorsunuz?" diye sordu.

"— Hayır. Onu demek istemiyorum. Bir hareket belki bu akşam olur. Bunun heveslisi çoktur ve bunlar hazırlanıyorlar. Benim demek istediğim, her hangi bir hareketin bir gece içinde bastırılabileceğidir. Bu hususta hiç tereddüdünüz olmasın ve sakın yanlış ata oynamayın.. Şu anda Türkiyeye İnönü iktidarı mutlak hâkimdir."

Bunu söylerken bir maksadım vardı. O sırada bir konuşmadan öğrenmiştim ki bir akşam evvel aynı evde başka bir kokteyl vardı ve Talbott orada, Talât Aydemirle arkadaşlarını tanıyor, onlarla konuşuyordu. Barnes Aydemirin hesaplarından, tasavvurlarından, hattâ hazırlıklarından en iyi haberdar olabilecek mevkideydi: Şoförü, Talât Aydemirin kayınbiraderiydi! C.I.A.'yi de unutmamak lâzımdı.

Eminim ki Talbott Amerikadan bir sondaj maksadıyla gelmişti ve bir yeni ihtilâl vukuunda Hükümetinin hangi ata oynaması gerektiğini teşhise çalışacaktı. Talât Aydemirin ona, kendi kuvvetini nasıl anlattığını ve dış münasebetler konusunda ne teminatlar verdiğini tahmin etmek hiç güç değildi. Megaloman Albay o günler gerçek kuvveti elinde tuttuğunu, Hükümete kumanda ettiğini, memleketin asıl hâkimi bulunduğunu her yerde çalımla söylüyor ve doğrusu istenilirse bir çok "yüksek sorumlu"yu da tesir altına alıyor, hattâ onlara emirler bile veriyordu.

Talbott sözlerimi dikkatle dinledi. O gün İsmet Paşa tarafından kabul edilmişti. İsmet Paşa da şüphesiz kendisine aynı istikamette sözler söylemişti, Bakan Muavinine "belki bu gece.." demem de sebepsiz değildi. Zira İsmet Paşa bu juntacılara nihaî darbeyi indirmek kararını vermişti ve başta Talât Aydemirin, sergüzeştçilerin eelbaşlarına Ankara dışında tâyin edildikleri yeni görevleri bir gün sonra tebliğ edilecekti. Ancak bunların, bu tâyinleri duyup öğrenmiş olduğundan şüphe etmiyordum.

Hareketten önceki son dakikalar

Şubatın 19'u, 20'si, 21'i kaynayan günler oldu. Askerler her yerde çeşitli toplantılar yapıyorlardı. Ordu ve Kolordu komutanları Ankaraya gelmişlerdi. Genel Kurmayda Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarıyla görüştüler, süratle yerlerine döndüler. Bu toplantıdan bir gün sonra Sunay Kuvvet Komutanlarıyla birlikte, Gürseli ziyaret etti, sonra geldi, Başbakanlıkta İsmet Paşaya bilgi verdi. Yüksek kademe "bir şeyler olmayacağından" emindi. İsmet Paşa bir gün önce radyodan millete hitap etmiş, 27 Mayısa A.P.Iilerin fütursuzca yaptıkları hücumların Orduyu yaraladığını haber vermiş, böyle davrananlara sert bir ihtarda bulunmuş, buna mukabil bir ihtilâle de karşı koyacağını bildirmişti. Ordu, juntacılar tarafından hâlâ bu hücumlarla tahrik olunmaktaydı ve Başbakanın böyle bir konuşma yapması Ordunun komutanları, bilhassa Sunay tarafından istenmişti. Konuşma tesirini gösterdi,

İsmet Paşa Harp Okulunda Talât Aydemirle karşı karşıya. İsmet Paşa Aydemirin adını duymuştu ve niyetlerinden haberdardı. Aydemir, bir gün İsmet Paşanın Harp Okulunu ziyaret edeceğini duyduğunda şaşırdı ve telâşlandı. Eniştesi kendisini neden öpüyordu? Bu, İsmet Paşanın meşhur tabiriyle "suçluların telâşı" idi. Aydemir, selâm duran subayların üçüncüsüdür.

partiler kendi içlerindeki müfrit unsurları tasfiyeye başladılar. Komutanlar şimdi, gerçekten bu hücumlardan rahatsızlık duyan subaylarına "İşte, tecavüzleri Hükümet önleyecek güçte. Bize ne oluyor? Bizim müdahalemizi gerektiren bir sebep yok.." diyebileceklerdi.

İsmet Paşa 20 ve 21 Şubat günleri de Genel Kurmay Başkanıyla temas etti. 20 Şubat akşamı büyük bazı komutanlar İstanbulda, Kasımpaşada toplanmışlardı ve bir hareketin karşısında olduklarım tesbit edip bunu karara bağlamışlardı. Bu toplantıya katılan Tansel dönüşte neticeyi Sunaya, Sunay da İsmet Paşaya bildirmişti. Sunayın inancı, Ankaradan başka yerlere tâyin edilenlerin, yeni görevleri başına kuzu kuzu gidecekleriydi.

Buna mukabil juntacılar da son hazırlıklarını yapıyorlardı. Hükümette gözlerine kestirmiş oldukları ve temas kurdukları Bakanlar vardı. Bunlardan Avni Doğan sivil Başbakan diye düşünüyorlardı. Talihsiz Avni Doğan bu hayal peşinde bunlarla İstanbulda, esrarengiz havalar içinde, ta Belgrat ormanlarında gizli toplantılar yapmış, bir ihtilâlci kesilmişti. Onun menaceri rolündeki bir gazeteciyi juntacılar Ankaraya getirmişler, yeni temaslar kurduruyorlar, tansiyonu arttırıyorlardı.

Bir başka çevre, Hükümetin AP. kanadıydı. Bu kanattan bazı kimseler hâlâ İsmet Paşanın oyun oynadığını, hiç bir şey olmayacağını, 27 Mayısın intikamının rahatlıkla alınabileceğini söylüyorlar, "Niçin af çıkarmıyorsunuz?" diye kafa tutuyorlar ve Orduya sövüp duruyorlar, tansiyonu arttırıyorlardı.

22 Şubat bu hava içinde gelip çattı.

"Gitmem de, gitmem!"

Ankaradaki juntacılara 20 Şubatta İstanbulda alınan kararın bildirilmemiş olmasına imkân yoktur. Eğer bunlara 22 Şubat sabahı, Ankara dışında tâyin edildikleri görevler tebliğ edilmeseydi bunlar pek âlâ hareketi bir defa daha tehir ederler, daha müsait anı beklerler, gene ordunun üst kademelerini ikna yollarını denerlerdi. Fakat Ankaradan ayrılmaları demek, hayal ettikleri kudret mevkilerini ellerinden bir defa daha kaçırmaları demekti. Zaten Talât Aydemir, Dündar Seyhan gibileri 27 Mayısı kendi eserleri sayıyorlar, bunun üzerine başkalarının oturduğu inancını taşıyorlar-

dı. Bütün hırsları, bütün ihtirasları bu noktada kamçılanıyordu. Fırsatı tekrar yakaladık' lan kanaatindeydiler. Bu sefer yüzmüş yüzmüş kuyruğa gelmişlerdi. Bir Talât Aydemir Harp Okulu Komutanlığından ayrılırsa üzerindeki kudret hırkasından ne kalacaktı? Halbuki bir teşkilât kurulmuş, bir mekanizma işletilebilecek hale getirilmiş, adamlar, birlikler ayarlanmış, ordu içinde bir hava yaratılmış, hattâ ihtilâlin bir "Ordu ihtilâli" olarak yapılacağı inancı uyandırılmıştı.

Düğmeye 22 Şubat günü basılmadığı takdirde aynı parmakların bu düğmeye bir daha dokunamayacakları kanaati, Aydemir ve arkadaşlarını maceraya iten tek sebep oldu. Kendi juntalarının dağılmasındansa şanslarım denemeyi tercih ettiler. Başkentte kuvvetli olduklarını biliyorlardı. 27 Mayıstan bu yana baskın, hep basanın olmuştu: 13 Kasımda, 6 Haziranda, 15 Eylülde. Basanlar, hiç kan dökülmesine lüzum kalmadan maksatlarına erişmişlerdi. Bu sefer aynı şey niçin olmayacaktı?

O gün öğleden sonra Harp Okulunun çocukları ve tankları, Zırhlı Eğitim Merkezinin tankları bu düşüncelerle sokağa çıktılar.

Unutulan, 22 Şubatta bir yeni unsurun mevcudiyetiydi: İsmet Paşa faktörü.

Filmlerdeki gibi

Ben İsmet Paşayı 22 Şubat sabahı gördüm. Ayten Sokaktaki eve uğradım, biraz konuştuk. Sakin ve telâşsızdı.

"— Bakalım ne olacak? Ne tepki gösterecekler?" dedi.

Yeni tâyinlerin o gün çıkacağım biliyordum. Bunların yürütülmesini Genel Kurmay üzerine almıştı. Yerleri değiştirilenler -bunların arasında Harp Okulu Komutanından başka Muhafız Alayı ve 229. Piyade Alayı Komutanları, Harp Okulu Alay Komutanı, Merkez Komutanı da vardı- Genel Kurmaya çağırılacaklar, bu sırada yerlerine Yenileri gönderilecekti. Devriteslim muamelesinden sonra ortalığın sükûnet bulması bekleniyordu.

Devriteslim muamelesinden sonra ortalık sükûnet buldu ama, devriteslim muamelesi sükûnet içinde geçmedi!

Aydemir ve arkadaşları Genel Kurmaya çağırılışlarından şüphelenmişler. Hele Genel Kurmaya o gün karargâh subaylarının silâhlı geldiğini duyduklarında büsbütün pirelenmişler. Aydemir, Dündar Seyhanla birlikte Harp Okulundan ayrılmamış. Zaten, geceyi orada geçirmişler. Ertesi sabah İstanbulda, juntalarından olan Emin Aytekinle görüşmüşler. Emin Aytekin o sıralarda Harp Akademileri Kurmay Başkanıydı ve İsmet Paşanın Akademiyi ziyaretinden memnun almayanlardandı. Fakat taraftar olduğu ihtilâlin 22 Şubatta başlamasını mahzurlu, tehlikeli ve zamansız buluyordu. Bu fikrini "İstanbulun fikri' olarak söylemiş. Buna rağmen iki ahbap çavuşların düğmeye basma kararını vermeleri meseleyi kendileri için nasıl bir post işi olarak gördüklerinin delilidir.

Hadise, Aydemirle Seyhanın öğleye doğru Genel Kurmay Başkanlığına verdikleri bir ültimatomla başladı. Ültimatomun esası şuydu: Bütün tâyinler durdurulacaktı. Aksi halde, iki ahbap çavuşlar ihtilâli başlatacaklardı. Genel Kurmay ültimatoma hiç aldırmadı. Tâyinler yapılacaktı. Onun üzerine, öğleden sonra Aydemir kendi taraftan birliklere alarmı verdi. Harp Okulunun tank taburu da, bu alarmın fiilî belirtisi olarak okulun önüne çıktı. Askerî harekâtın kumandasını, Harp Okulunun Subay Taburu binasından Dündar Seyhan deruhte ediyordu. O gece, vaziyet kızıştığında Aydemirin kendisini kaybettiği sonradan çok söylenmiştir.

Tayinlerin sükûnetle yapılamayacağının belli olması üzerine İsmet Paşa Kabinesini toplamıştı. Mesele görüşüldü. Başbakan sakindi. Cumhurbaşkanlığı Köşküne gidilmesi, orada daha geniş bir toplantı yapılması kararlaştırıldı. Bu sırada Sunay ve Kuvvet Komutanları Köşktelerdi. Partilerin Genel Başkanlarıyla C.H.P. Genel Sekreteri Aksal da Köşke çağırıldılar. Saat 16'da bütün Hükümet, Cumhurbaşkanı, Genel Kurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları oradaydılar.

Bu sıradadır ki gene Köşkte olan Muhafız Alayının eski komutanı Osman Köksala Alaydan bir haber geldi. Alayın komutanı Kurmay Albay Şükrü İlkin başka yere tâyin edilenler arasındaydı. Onun yerini başka bir kurmay albay, Cihat Alpan alacaktı. Alpan Alaya gelmişti. Fakat bazı subayların bakışları iyi değildi. Köksal bu haberi Başbakana ulaştırdı. Sunayın Alaya gitmesi, kendisinin ve Ordunun Hükümet yanında olduklarını belirtmesi iyi olacaktı. Şimdilik hadise, Harp Okulunun isyan etmesiydi.

Sunay Alaya gitti. Ancak orada bir takt hatası yaptı. Meselenin Harp Okulu isyanı olduğunu belirtti, fakat yeni komutandan Harbiyeliler üzerine ateş açılmamasını istedi. Bu, "fena bakan subaylar"ın cüretini arttırdı. Bu sırada Alayın Süvari Grupu Başkanı Fethi Gürcan kendi adamlarıyla Alaya gelmişti. Gürcan, Sunayın ayrılmasını hemen takiben yeni komutanı ve Hükümete sadık bilinen bir kaç subayı enterne ettirdi. Bu haber de Köksala ulaştırıldı, Köksal durumu Gürsele ve İsmet Paşaya bildirdi. "Alay karıştı" dedi.

O zamana kadar alınan karar şuydu: Cumhurbaşkanı, -Başbakan, Genel Kurmay Başka-

22 Şubat akşamı Çankaya. O gece kar hep **lapa** lapa yağdı ve **korkunç bir** beyazlık Başkente hâ**kim oldu.** Ramazandı. Sahura kalkanlar sabahın nasıl geleceğinden habersizdiler ve endişe içindeydiler. Sabah, parlak oldu.

m, parti liderleri radyodan millete ve Orduya hitap edecekler, hareketi tasvip etmediklerini bildirecekler, alarma geçmiş kıtaların yerlerine dönmelerini isteyeceklerdi. Radyodan bir ekip Köşke gelmiş ve Gürselin konuşmalım banda almıştı. Muhafız Alayının karışması üzerine diğer konuşmaların yapılması için Radyoevine gidilmesi uygun görüldü. Gürsel Köşkte kaldı, ötekiler şehre doğru otomobillerle aytıldılar.

Hadiselerin bu kısmında bir soru hep akla gelir: Âsiler niçin, devletin bütün kudret sahipleri ellerindeyken onları salıvermişlerdir? Rivayete göre Fethi Gürcan "Bunları tutayım mı?" diye Aydemire telefon etmiştir, Aydemir de "Onlarla işim yok. Bırak, gitsinler" demiştir.

Acaba Aydemirin kimlerle işi vardı?

Gerçek şudur ki Fethi Gürcan gerçi Cihat Alpanı ve bazı subayları enterne etmiş, kendisi geçip komuta makamına oturmuştur ama Muhafız Alayına hâkim olmamış, Alay hiç bir zaman düşmemiştir. Mesela Köşkün muhafazasına memur bölüğün komutanı Yüzbaşı İbrahim Dağkıran hep kıtasının başında kalmış, Köşkü korumuş, bir hücuma, uğramamıştır, Gürselin ötekilerle beraber Çankayadan ayrılmaması, hattâ çorba içmek üzere üst kata çıkması **da bunu** gösterir. Nihayet bütün **gece** Osman Köksalın Köşke kollarını sallaya sallaya girip çıkması, Gürselin önce Genel Kurmaya, sonra Mürtede gitmesi üzerine yalnız kalan Bayan Gürseli teskin etmesi bunun ayrı delilidir. Gürcana bağlanan kıtalar Hükümete sadık kalan kıtalara saldırsalardı netice ne olurdu, belli değildir. Her halde harekât esnasında Gürcan Alayı yerinden kıpırdatamadı ve sabaha karşı da, Alayı bırakıp kaçtı. Hem de, harekât plânını masasının üzerinde unutarak.. Bu plân ertesi gün Başbakana verilecek ve İsmet Paşa harekâtın nasıl "plânlı bir harekât" olduğunu o sayede görüp anlayacaktır.

Plân, kapkalın bir şeydi.

Memlekette heyecan başlıyor

Radyoevinde yayınlanacak konuşmalar banda alındıktan sonra Başbakanın teklifi üzerine **binanın** tam kargısında bulunan Hava Kuvvetleri **Karargâhına geçildi.** Hava Kuvvetleri**nin, tamamı itibariyle Hükümete sadık olduğu biliniyordu. Karargâha, Kurmay Başkanı General Hüsnü Özkan komuta etmekteydi. İrfan**

Tansel yoktu. Başbakan, Genel Kurmaya gittiği bir ara dışında, hadiseleri hep oradan idare etti.

İsmet Paşanın yanındaki Parti Genel Başkanları arasında Ekrem Alican da vardı. Alican, Aydemirin akrabasıdır. Alican Başbakana Harp Okuluna gidip Okul Komutanıyla görüşmeyi teklif etti. İsmet Paşa bunda bir fayda görmediğini söyledi. Alican ısrar etti. Başbakan:

"— Yahu, tutarlar seni" dedi.

Alican tutmayacakları kanaatindeydi. İsmet Paşa ondan şu haberi götürmesini istedi: Eğer girişilen harekâta, kan dökülmesine sebep olmaksızın derhal son verirlerse, Hükümet bu hareketin faillerini yarın sabah emekliye ayıracak, fakat hiç birini Divan-ı harbe sevketmeyecekti!

Alican Harp Okuluna gittiği saatlerde âsiler henüz cüretli ve çalımlıydılar. Kıtaların kendilerine katıldıkları haberini alıyorlardı. Alicana Hava Kuvvetlerinin bile kendilerinden olduğunu söylediler ve kurmak istedikleri rejimin esasını anlattılar. İnançları bu parlâmentonun memleket meselelerine çözüm bulamayacağıydı. Yeni bir seçim kendi idarelerinde yapılmalıydı ve okuma yazma bilmeyenlere oy hakkı tanınmamalıydı. Sonra, bu A.P.'nin hali, onun milletvekillerinin hali neydi? İsmet Paşanın şartlarının kabulü bir yana, onlar kendi şartlarım tekrarladılar. En esaslı şartları, tabiî, tâyinlerin durdurulması ve kıtalarının başında bırakılmalarıydı. Alican İsmet Paşanın yanına döndü, âsilerle görüşmesini anlattı. Başbakan bu neticeyi bekliyordu.

Âsilerin ültimatomunu kabul etmek ne demekti? Bu, kudreti onların ellerine teslim etmekti. Bundan sonra Aydemir her talebini takiben kıtalarını sokağa çıkaracak, devlet üstünde devlet olacak, rejimi fiilen ve sonra da hukuken değiştirecekti.

İsmet Paşa buna mı boyun eğecekti?

Bir başka adam moral bozuyor

Bu sırada, iki manalı hadise cereyan ediyordu. Ankara radyosu Cumhurbaşkanı Gürselin demecini yayınladıktan ve "Şimdi Başbakan İnönünün millete hitabını veriyoruz" dedikten sonra, birden bire susuverdi. Biraz vakit geçti. Radyodan Chopin'in bir nağmesinin sesi yükseldi. Ankara ve bütün memleket dehşet içinde kaldı. Akla gelen ihtimal İsmet Paşanın âsiler tarafından öldürüldüğüydü. Bundan dolayıdır ki, bütün tehlikeye rağmen binlerce insan derhal sokaklara döküldü. Radyoevi ve C.H.P. Genel Merkezi bu halk tarafından sarıldı. Herkes İsmet Paşanın sıhhatinden haber soruyordu,

Olan şuydu: Ankarada Radyoevi Hükümete bağlı hava kuvvetlerinin elindeydi. Fakat Etimesğutu âsiler tanklarla zaptetmişler ve verici istasyonun radyoeviyle irtibatını kesmişlerdi. Etimesgutta az takatta bir başka istasyon vardı. Âsiler onu çalıştırdılar ve orada buldukları bantları çaldılar. Ancak bu yayın da 21.45'e kadar sürdü. Zira tam o saatte Hava Kuvvetlerine mensup birliklerin elemanları Etimesğutun cereyanını kesiverdiler. Radyo tamamile sustu ve bu, endişeleri büsbütün arttırdı.

Hemen hemen aynı saatlerde Aydemire yakın olanlar bir faaliyetin içindeydiler. Bunlardan Abdurrahman Doruk Gürselden randevu istedi, Çankayaya çıktı. Söylediğine göre her şey bitmişti, Aydemirin tekliflerini kabul etmek lâzımdı. Doruk bütün gece Genel Kurmayda, aynı temayı işledi, maneviyat bozmak için elinden geleni yaptı. Ah, kan gövdeyi götürecek, kardeş kardeşi vuracaktı! Harbiyeliler bir defa zıvanadan çıkmışlardı. Onları sükûnete kavuşturacak çare Aydemiri başlarında muhafaza etmekti.. ,

Saat 23'e kadar Hava Kuvvetlerinin karargâhında vakit hadisesiz, fakat asaplar gergin olarak geçti. Hava Kuvvetleri, karargâh ile Radyoevini hudutları içine alan dört barikat kurmuştu. Onun için emniyetle oturuluyordu. Zaten Aydemirin birlikleri alarmın dışına taşmamışlardı, harekete geçmemişlerdi. Juntacılar, hedeflerine göz korkutma yoluyla varmak istiyorlardı. Bütün ordunun kendileriyle birlik olduğunu söylemelerindeki ve yaymalarındaki sebep buydu.

Saat 23'e geliyordu ki Genel Kurmaydan Başbakanı aradılar. Aydemir yeni anlaşma şartları bildirmişti. -Zaten o gece Aydemir bütün şartlarını Genel Kurmaya bildirmiş, bunlar oradan İsmet Paşaya aktarılmıştır-. Acaba Başbakan bunları görüşmek üzere Genel Kurmayı teşrif edebilir miydi? Buna Hüsnü Özkan itiraz etti. "Onlar gelsinler. Siz Hükümetsiniz" dedi. İsmet Paşa orada daha iyi konuşulabileceğini belirterek Genel Kurmaya gitmeyi tercih etti. Asıl maksadı, oranın da havasım anlamaktı. Bunun üzerine Özkan yolların emniyetli olup olmadığını görmek için Genel Kurmaya kadar bizzat gidip geldi, sonra, bir emniyet tertibatı içinde Başbakanı Genel Kurmaya gönderdi.

İsmet Paşanın tarihi konuşması

İsmet Paşa Genel Kurmayda bir şaşkınlık havası sezdi. Gürsel de oradaydı. Binanın içi silâhlı binlerle subayla doluydu. Buna rağmen bir kendine güvenememe hissediliyordu. Başbakana âsi albayın yeni şartlarını okudular.

Aydemirin süngüsü henüz tam düşmemişti. Bir defa kendisi, emekliye ayrılmak ne kelime, Harp Okulunun başında bırakılacaktı. Buna mukabil, arkadaşlarından bazılarının nakillerine itiraz etmiyordu. Ancak mevsim kıştı. Onun için nakil yerleri değiştirilmeliydi. Aydemir bir de, kendine göre nakil listesi taslağı sunmuştu.

Herkes, o zamana kadar sakin -hatta pısırık- görünen İsmet Paşanın bir anda değiştiğini farketti. Gözleri çakmak çakmaktı ve sanki tekrar harp sahalarındaydı.

"— Bu nasıl iş?" diye kükredi. Sonra, kendi prensibini bildirdi:

"— Şerefsiz yaşamaktansa şerefle ölmek iyidir."

Bu şartların hiç birini kabul etmiyordu. Yarın hepsini emekliye sevkedecekti. Bir tek lütufta bulunuyordu: Kan dökmezlerse, bu defalık kendilerini divanıharbe vermeyecekti. O kadar. Onun için de gidip Hükümetinin müsaadesini alacaktı.

Havada bir tereddüdü İsmet Paşa daha baştan sezmişti ve değişmesinin sebebi de buydu. İşte, karşı taraf bir tâviz vermişti. Başbakan da bir tâvizle mukabele edemez miydi? Bunu, bazı kimseler kendisine hatırlattılar. İsmet Paşa tekrar ve daha bir şiddetle kükredi:

"— Bu nasıl İş? Onbeş tane çapulcu çıkacak, devletin masum kuvvetlerinden bir kısmını iğfal edip hepimizi teslim alacak.. Biz hiç mukavemet göstermeyeceğiz. Sabahten beri harekât olduğunu söylüyorsunuz. Ne biçim harekât bu? Kim, bir küçük kesik aldı? Eğer kan dökülmek icap ediyorsa dökülecektir.

Ordu içinde isyan olmuş! Ben bunu harpte geçirdim, yendim. Memleket bundan batmaz. Ama sabahleyin erken davranan bir çete memlekete hâkim olacağını iddia eder ve bütün memleket tavuk gibi yere kapanır, başüstüne der, o milletin yaşama hakkı olmaz. Ne varmış, isyan sebebi? Devletin şerefi, böyle bir hareketi derhal bastırmayı icap ettirir. Gerekirse, ben yalnız üzerlerine giderim. Öldürebilirlerse öldürürler, ama ölümün üstünden geçerek devletin şerefini ayaklar altına alırlar. Bu marifeti yaparlar, fakat milletin şerefli evlâtları bunun üzerine mutlaka ortaya çıkar ve onları tuttuğu gibi bacaklarından asıverir.

Bütün kuvvetler onlara katılmış! Ya, siz

23 Şubat sabahı. İsmet Paşa, Hava Kuvvetler) Karargâhından çıkıyor. Resimde yanında görülenlerden pek çoğu -ki. Hava Kuvvetlerinin kremasıy dı- 11 Subay Hadisesinde emekli olmuşlardır. O hadisede kim ne derece suçludur, bu lüzumsuz bir polemiğin konusudur. Ama gerçek şudur ki komutanla karargâhının birbirlerine düşmesi tadsız ve zararlı olmuş, 22 Şubatın bastırılmasındaki rolleri dolayısıyla kendilerine karşı kuyruk acısı olanları sevindirmiştir. Meseleyi daha sonraları da tazelemek isteyenler hep o takım olacaktır.

nesiniz? Şimdi, söylediğim şu: Yarın sabah hepsini emekliye ayırmış olacağım. Eğer kan dökülmezse bu defalık kendilerini divanıharbe vermeyeceğim. Harekete geçerlerse buradaki subaylar silâh kullanarak burayı müdafaa edeceklerdir. Bu emri size tebliğ ediyorum. Gideceğim. Bakanlar Kurulu oradadır. Size bunu teyit edeceğim."

Hava bir anda değişti. İsmet Paşanın sözleri gözleri yaşartmış, fakat herkesi canlandırmıştı. Abdurrahman Doruk gene şansını denedi. Belki Aydemirin, arkadaşları için bildirdiği nakil yerleri üzerinde düşünülebilirdi. İsmet Paşa kendisini fena halde tersledi:

"— Bari gelsin, Talât Aydemir Genel Kurmay Başkanı olsun, sen de yardımcısı olursun.."

Gene tepesi atmıştı, gene gözleri yanıyordu. Sert bir şekilde "İşte, o kadar!" dedi ve Genel Kurmay Başkanlığından ayrıldı. Ayrılırken emrini tekrarladı: Bina, son adamına kadar müdafaa edilecekti.

İsmet Paşa askerî harekâtın komutasını da üzerine almıştı.

Otomobiller Hava Kuvvetleri karargâhına doğru hareket etti.

Aydemir beyaz bayrak çekiyor ,

Karargâha dönüldüğünde Bakanlar ve parti liderleri bambaşka bir İsmet Paşayla karşılaştılar. Bu, önemli günlerin İsmet Paşası, kararım vermiş İsmet Paşaydı. Gülüyor, şaka ediyor, etrafına takılıyordu. Kendinden emin, rahat bir hali vardı.

Biraz sonra âsi albayın cevabını bir amiral getirdi. Amiral, bizzat Deniz Kuvvetleri Komutanı Necdet Urandı. Aydemir arkadaşları hakkındaki bütün muameleyi kabul ediyordu. Fakat divanıharbe verilmeyecekleri teminatını İsmet Paşanın elinden istiyordu, Genel Kurmayın bu teminatı vermesini kâfi bulmuyorlardı. Bir de kendisi hakkında emekli muamelesi yürütülmesin, nakil kararma dönülsündü. Süngü düşmüştü. Odadakilerin yüzleri güldü. İş, hal yoluna girmişti. Fakat İsmet Paşa son teklifi derhal reddetti. Herkes, başta Aydemir, yarın sabah emeldi olacaklardı. Öteki teminatı bizzat vermeye hazırdı.

İsmet Paşaya, parti liderleri dahil, bir çok kimse âdeta yalvar yakar oldu. Tam meselenin sonuna gelinmişti. Niçin yeni bir ihtilat çıkarılıyordu? Cevap şöyle veya böyle formüle edilebilir, sonra istenilen gene gerçekleştirilirdi. Amiral Uran bir "durum muhakemesi" yaptı. Hava ve Deniz Kuvvetlerinin tamamı Hükümetten yanaydı. Kara Kuvvetlerinin Ankara dışındaki kısımlarının çoğu da aynı vaziyetteydi. Ama Başkentte âsiler kuvvetli görünüyorlardı. Zira Başkentte fazla kuvvet yoktu ve olanları Aydemir, kendi tarafına çekmisti. Burada Hüsnü Özkan bir müdahalede bulundu, "Kimin kimi tutacağı hiç belli olmaz, hele bir muharebe başlasın" dedi.

Konuşmalar uzadı. Bu sırada İsmet Paşa Tanselle de görüşmek istedi. Tansel o gün, hadiselerin başlaması üzerine Karargâhtan 16.20 de ayrılmış, Etimesğuttan 17'de uçmuş, Eskişehire 17.53'de inmişti. Eskişehir, böyle haller için düşünülmüş karargâhlardan bir tanesiydi. Tansel orada bulunmayı tercih etmişti ve bu doğru bir karardı. Tanselin en büyük kuvveti oradaydı. Ankaradan oraya emir verecek yerde doğrudan doğruya orada bulunmak daha iyiydi.

İsmet Paşa Tanselin daha da çetin ceviz olduğunu gördü. Bir takım şımarıklıkların cezasız kalmasının şiddetle aleyhindeydi. Başbakan âsilere hiç bir taviz vermemeli, onları divanıharbe de sevketmeliydi. Sabah gün ışığında bir avuç âsiyi yok etmek Hava Kuvvetleri için işten değildi. Harekete geçerlerse kendilerini derhal bombalayacaktı. İsmet Paşa kendi kararım söyledi. Masum genç vatan evlâtlarının zarar görmesini doğru bulmuyordu. Gerçi bunlar ellerine silâh alıp sokağa fırlamışlardı ama, aldatıldıkları muhakkaktı. Tansel bombanın, tanklar harekete geçerse onlar üzerinde kullanılacağını bildirdi. Zaten başka çare de yoktu. "Sayın Başbakan nasıl münasip görürlerse.." dedi.

Talât Aydemir yeni şartını gönderirken bir de mühlet koymuştu. Saat l'e kadar cevap gelmediği takdirde Başkenti zaptetmek üzere harekete geçecekti. İsmet Paşa cevabını 1.30'da verdi, fakat Aydemir kıpırdayamadı bile.. Başbakanın cevabı kimsenin, kan dökülmezse, bu defalık divanıharbe verilmeyeceği yolundaydı. Aydemirin şahsı için hiç bir istisna kaydı yoktu. Cevabı Amiral Uran alıp götürdü.

O zaman şayanıhayret bir hadise cereyan etti. Tıpkı muharebelerin bekleme anlarında yaptığı gibi İsmet Paşa, Tanselin karargâhtaki portatif karyolası üzerine uzandı ve orada rahat bir uykuya daldı. Hemen hemen aynı esnada Gürsel de, ama bu hadiselerden habersiz, emniyet altında götürüldüğü Mürtedde uyuyordu.

İsmet Paşayı saat 3'e doğru Bülent Ecevit uyandırdı. Aydemirin cevabı gelmişti. Âsi albay emekliye ayrılmayı kabul etmiyordu. Saat 3 te, Başbakan müsbet cevap vermediği takdirde harekete geçecekti. İsmet Paşaya bu sefer kimse bir ricada bulunmadı. Aksine, Özkanın emriyle Karargâh kendisini müdafaa için hazırlığa başladı. İlk işi olarak İsmet Paşa arka tarafta, daha tehlikesiz bir odaya yerleştirildi. Binanın önüne benzin varilleri kondu. Subaylar, makineli tabancalarını hazırladılar. Bu

sırada Aydemire Hava Kuvvetleri tarafından, kıpırdarsa uçakların derhal üzerine hücum edecekleri bildirildi.

Saat 3 oldu. 5 geçti, 10 geçti, 15 geçti. Üç buçuk olduğunda hâlâ bir hareket yoktu. İsmet Paşa arkadaşlarına teşhisini söyledi: Ya Aydemir öteki kıtaların hareke geçmesini bekliyordu, ya âsiler çözülmüşlerdi. Gerçekte Aydemirin karargâhından önce harekât emri verilmiş, fakat sonra bu durdurulmuştu. Kanlı bir iktidarı, hele İsmet Paşanın ölüsü üzerinden geçerek bir iktidarı juntanın gözü kesmemişti.

Âsiler saat dörtten itibaren peyderpey teslim olmaya başladılar. Saat altıda vaziyet tamamile vüzuh kesbetmişti. İsmet Paşa "Ben yatayım" dedi ve bu sefer soyunarak Tanselin -onu Başbakan da havada sanıyor ve Eskişehirde olduğunu bilmiyordu- portatif karyolasına girdi.

Memleket kurtulmuştu.

Bir maceranın anatomisi

Aydemirin 22 Şubat macerası, aradan geçen yılların sonunda ve bilhassa hadiseye dışından bakanlar tarafından ya küçümsenecek, ya da siyasî meşreplere göre değerlendirilmeye çalışılacaktır. O gece ne olmuş? Bazı birliklere alarm verilmiş, bir kaç da tank dışarıya çıkarılmış!. Kimse bir hareket mi yapmış? Kimsenin burnu mu kanamış? Hattâ neymiş, karşılıklı ültimatomlar? Biri demiş ki: Bizleri yerimizde bırakın! Öteki diretmiş: Hepinizi emekliye sevkedeceğim! Tam, bir bardak suda fırtına..

Halbuki, kazın ayağı öyle değildir.

Bu uzun hikâyeyi, bütün tafsilatıyla, 22 Şubata nereden gelindiğini anlatmak için yazdım. 22 Şubat gecesi, eğer bir tek şahsın, İsmet Paşanın iradesi ve İsmet Paşanın subay üzerindeki prestiji olmasaydı Türkiye Talât Aydemir denilen sergüzeştçinin eline rahatlıkla geçerdi. Zira 22 Şubat, 27 Mayısın manevî evlâdıydı. Yani, o tarihte hatırlardaki 27 Mayıstı. Bundan dolayıdır ki Genel Kurmayda, Orduevinde silâhlı bekleşen binlerle subay kimin kazanacağını görmeden harekete geçmek istememişlerdir. Onlar yürüselerdi, tecrübeli " Harbiyeliler tecrübesiz Harbiyelüeri toz ederlerdi.

Buna mukabil juntacılar da İsmet Paşayı ve İsmet Paşanın gece ziyaretinden sonra bambaşka hava alan Genel Kurmaydaki Başkanı, subayları, Hava Kuvvetleri karargâhındakileri öldürmeden hiç bir şey yapılamayacağını anladıklarında beyaz bayrağı çekmişlerdir. Kansız şekilde iktidaRI almak için taraftar bulan bu sergüzeştçiler görmüşlerdir ki öteki usulle arkaları derhal boşalacaktır. Hava Kuvvetlerinin kesin ültimatomu ayrı bir ağırlık teşkil etmiştir. Bunlar subayları, hattâ genç Harbiyelileri yapacakları ihtilâlin bir "Ordu İhtilâli" olacağı, komuta zincirine bağlı şekilde cereyan edeceği, Hükümetin kendi karşılarına çıkmayacağı teminatıyla aldatmışlardır.

Havaya konuşmuyorum. İki misal vereyim.

22 Şubat günü. Saat 18'e geliyor. Orta Doğu Teknik Üniversitesi o sıralarda Harp Okulunun biraz aşağısında. Tank taburunun vasıtaları yolu tutmuşlar. Erdal İnönü Üniversitede profesör. Üniversiteden çıkıyor, tankları görüyor, ne oluyor diye arabasıyla o tarafa ilerliyor. Tankların arasına girince bir subay ve yanındaki Harbiyeliler kendisini durduruyorlar, nereye gittiğini soruyorlar. Erdal:

"— Hiç bir yere gitmiyorum. Tankları gördüm, ne oluyor diye merak ettim.." diyor.

Subay bu "meraklı vatandaş"ın adını soruyor. Erdal adını söylediğinde etrafındaki kalabalık artıyor. Subay bir an duraklıyor, sonra diyor ki:

"— Babanıza söyleyin, bu hale bir çare bulsun!"

Erdal sert bir sesle cevap veriyor:

"— Babam beni görmek için vakit mi buluyor ki.. Baksanıza, sizin silâhınız da var. Gidin kendiniz görün, söyleyin.."

Subay:

"— Hayır, mesele öyle değil. Bizim öyle bir niyetimiz yok. Allah korusun. Biz onunla birliğiz ama, anlamadığımız şeyler oluyor.." diye özür diliyor. Yolu açtırıyor, Erdal geçiyor. Erdal doğruca bize geldi. O da, olanları anlamamanın şaşkınlığı içindeydi.

İkinci hadise. Gene 22 Şubat gecesi. Zırhlı Eğitim Merkezi tümeninin tankları ortada. Osman Köksal yolda, bugün Kıbrısta "Bozkurt" adı altında savaşmış olan arkadaşını görüyor. Bir başka müşterek arkadaşları var: Tümenin Kurmay Başkanı. Köksal diyor ki:

"— Yahu, bu İhsan çıldırdı mı? Git söyle, tanklarını Hükümete, İsmet Paşaya karşı nasıl çıkarır?."

"Bozkurt" gidiyor, bunu söylüyor. Kurmay Başkanı bir telâşın ve şaşkınlığın içindedir, iddiası, Ordunun ihtilâl yapmakta olduğu ve İsmet Paşanın bundan haberdar bulunduğudur.

"— Git başımdan. Sonra beni, böyle bir harekete katılmadı diye tekaüt mü ettireceksin.." diyor.

27 Mayısın hafızalarda kalmış tesiri.

Bakın 21 Mayıs, ne İsmet Paşanın, ne bir başka şahsın iradesine veya prestijine ihtiyaç olmaksızın Komutanlar tarafından bastırılmış bir harekettir. Hem de müsademeli. Komutanlar emir vermişler, birlikler ye subayları onla-

Gürsel Alkoçu önce emekliye ayırmış, sonra onu Genel Kurmay Başkanlığında, Sanayin yerinde görebilmek için gayretler sari etmiştir. Fakat Gürsel ne Alkoçu emekli etmemek için, ne de onu Sunaya halef yapabilmek için kâfi irade gücüne sahip olamamış, başkalarının iradesi daha kuvvetli gelmiştir.

rı dinlemişlerdir. Çünkü o gün hafızalarda 27 Mayıs tecrübesi değil, 22 Şubat tecrübesi vardır. 31 Mayıs gecesi İsmet Paşa evinden çıkmadı bile..

Gürsel Sunayı istemiyor

İsmet Paşa, dediği gibi, hareketin sorumlularını 23 Şubat günü, toptan emekliye sevketti. Fakat hiç birini, gene verdiği sözün icabı, divanıharbe sevketmedi. Meclisin önüne geldi, Hükümetinin de muvafakatini alarak yaptığı vaadi onun da tasdikinden geçirdi.

Meclis bunu kabul etmeseydi? İsmet Paşa derhal istifa ederdi. Nitekim 5 Mart günü yaptıkları konuşmada Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel İsmet Paşadan, başta Cevdet Sunay, bir çok komutanın emekli edilmesini, değiştirilmesini ısrarla istediğinde İsmet Paşa buna kesinlikle "Hayır" dedi. Gürsele göre, 22 Şubata onlar sebep olmuşlardı. Başına geçtikleri o "Türk Silâhlı Kuvvetler Birliği" denilen ordu içindeki orduyu onlar cesaretlendirmişler, "başa belâ" yapmışlardı. Tabii Gürsel, 6 Haziran Hadisesini ve daha sonraki bazı zorlamaları da rahat hazmetmemiş olmanın tesiri altındaydı, İsmet Pasa "22 Şubatı onlar bastırdı" diyor, Gürsel "22 Şubatı onlar hazırladılar" diye diretiyordu ve sözlerinde hiç gerçek payı bulunmadısını iddia etmek imkânı yoktu.

İsmet Paşa şöyle dedi:

"— Bu, ihtilâl yapmış bir ordudur. Bin çalkantıdan geçmiş, herkes bu çalkantılar sırasında bir tutum takınmıştır. Şunu demiştir, buna imza basmıştır, şu tertibe karışmıştır, bu görüsü savunmuştur. Bugün nereye geldik? Demokratik bir rejimdeyiz ve memleketin Başbakanı olarak ben bir silâhlı ayaklanmayı onlarla bastırdım. Ben burada, bir çizgi çekerim. Bu çizginin üstünde kalan hiç bir şeyi karıştırmam, karıştırtmam, hesabını sormam, hesabını sordurtmam. Ama bu çizgiden sonra, Ordu disiplin içinde kalacaktır ve disiplinsizlikler ceza görecektir."

İsmet Paşa sonra, İstiklâl Harbindeki tecrübesini söyledi:

"— Muntazam orduya geçinceye kadar herkesin bin marifeti vardı. Vergi kesmiş, asker toplamış, haraç almış, hattâ daha fenasını yapmış. Hepsini, bunlar olur diye gördük. Hiç bir eski defter açmadık. Çizgi çektik. Ama dedik ki: Bu çizginin altında, her hareketin hesabı sorulacaktır! Bu ordu böyle kuruldu, bu kuruluştan bir sıkıntımız olmadı.."

Gürselin, Sunayın yerine Genel Kurmay Başkanı olacak adayı da vardı: Eski ve emekli Kara Kuvvetleri Komutanı Celâl Alkoç. İsmet Paşa:

"— Paşa Hazretleri nasıl olur? O, emekli üstelik.." diye itiraz etti.

Gürsele göre Alkoçun emekliliği Danıştay tarafından iptal edilecekti. Bizzat kendisi, kendi imzaladığı emeklilik kararının haksız, usulsüz ve kanunsuz olduğu yolunda şahitlik yapacaktı, -Bunu da kendisine, Türk Silâhlı Kuvvetler Birliği zorla imzalatmıştı-,

İsmet Paşa dinlemedi bile.. O günlerin hadiseleri ele alınırsa Nasreddin Hocanın "buna değmiş, buna değmemiş" hikâyesinin hortlayacağından emindi. İyi yaptığını 21 Mayısta herkes anladı. İsmet Paşa 21 Mayısta, o gün Gürsele söylediği bir başka prensibi tatbik etti: Çizginin altında cereyan etmiş o silâhlı isyanın sergüzeştçilerini affetmedi.

Gürsel daha sonraları, Sunayın emeklilik çağı gelip te bunun bir defa İsmet Paşa, bir defa Ürgüplü tarafından uzatılmasında aynı ısrarları yapacak, fakat İsmet Paşa da, İsmet Paşa tarafından kulağına bir tavsiye fısıldanmış olan Ürgüplü de ısrarlara aldırmayacaktır.

Bu tavsife şuydu: Orduyla oynamayınız, kendinize göre bir ordu yapmaya kalkışmayınız. Hiç kimse kendine göre bir ordu yapmaya muktedir değildir!

Soğuk algınlığından ileri gelen bütün ağrılara

OPON

OPON, baş, diş, adale, sinir, lumbago ve romatizma ağrılarını teskin eder... grip ve nezle başlangıcında birçok tehlikeleri önler OPON günde 5 adete kadar alınabilir

FAYDALIDIR

(Yeni Ajans: 1539) — 76

Tüli'den haberler

Sayılır mı, sayılmaz mı?

Politikayı yalnız Meclistekiler yapıyor sanırsanız yanılırsınız. Geçirdiğimiz hafta Büyük Ankara Otelinde bir çayda buluşan hanımlar da az politika yapmadılar!. Bu çay, Halkevlerinin kuruluş yıldönümünde açılan okuma - yazma kampanyası dolayısıyle tertip edilmişti. İçlerinde Kebuter Yardımcının, Dana Noyanın, Belkıs Balkaş ve Aliye Temuçinin bulunduğu kadınlar komitesi de iyi bilet satmış, otelin büyük salonu ağzına kadar dolmuştu. Başbakanın eşi Bn. Demirel, Milli Savunma Bakanının eşi Bn. Topaloğlu, Bn. Sükan, daha doğrusu Dişi Kabinenin bütün üyeleri, Kuvvet Komutanlarının eşleri, Meclis ve Senato Başkanlarının eşleri, AP milletvekillerinin eşleri ve tarafsız tanınan kadınlardan dört yüz kişilik kalabalıkta CHP'li kadınlardan hiç kimse yoktu. Bu konuda meraklı olanlar, yalnız İstiklâl Paksütü görebildiler. Bu sefer de bir tartışma başladı: "İstiklâl Paksüt Emin Paksütün eşi, Emin Paksüt Turhan Feyzioğlu tayfasından. Demek ki CHP'nin değil, Ç.E.P.'nin -Çerkez Ethem Partisinin- temsilcisidir o" diyenler, "CHP'nin gerçek temsilcisi sayılan kadınlar bu çayda niçin yoklar?" diye soranlar oldu.. Tabiî böyle şeylerle biç ilgilenmeden İstanbul ve Ankara Olgunlaşma Enstitülerinin çifte defilelerini seyredenler de vardı..

Defileler çok güzeldi ve modeller gayet enteresan isimler taşıyordu. Askısız bir elbise, üzeri tamamiyle işlenmiş, kolunda aynı işlemeden bir bilezik, modelin adı da ESİR KIZ!.. Modanın esiri olan kadınlar Esir Kız modelim de hararetle alkışladılar... Bn. Tulga ile Bn. Kuneralp çayda çok kısa kaldılar. Yabancı misafirlerin teşrifatçın

Halkevleri kuruluş yıl dönümünü kutlayanlar
Biraz da balalayka

YARIŞMALAR — Hürriyet gazetesi tarafından düzenlenen 1967 yılı "Altın Mikrofon Yarışması"nın ilk elemeleri geçtiğimiz hafta içinde İstanbulda Kervansaray salonlarında yapıldı. Yarışmaya katılanlardan 6 grup finale kaldılar. Finale kalan grupları bu yılın "Altın Mikrofon Kervanı" olarak 1 Marttan İtibaren bir Anadolu gezisine çıkacaklar. Adapazarı, Ankara, Kayseri, Adana, Mersin, Antalya, Denizli, İzmir ve Balıkesire gidecek olan gruplar buralarda birer konser vereceklerdir.

Anadolu dönüşü, İstanbulda düzenlenecek Altın Mikrofon konserlerinden sonra, bütün program boyunca halkın vereceği oylar değerlendirilerek bu yılın "Altın Mikrofon Birincisi" seçilecektir. Resimde, finale kalan Rana Alagöz Grupu görülmektedir.

lığını etki sefirelerden Mehveş Aksalur yapıyor, Yugoslav Sefiresi Bn. Bugarcic de hangi defileyi seyredeceğini şaşırıyordu. ÂP'li kadınların teşkil ettiği defile de az parlak değildi...

Başkanın şiirleri...

Pazar gecesi, Sanatsevenler Klübünde büyük bir kalabalık toplandı, türk şiirinden örnekler dinlediler. İslâmdan önceki şiirden başlıyarak günümüze gelen Şiir Gecesinin enteresan tarafları vardı. Ön sırada Kasım Gülek ile eski başbakanlık müsteşarı Ahmet Salih Korur oturuyordu. Kasım Gülek şiir sevgisinden mi, yoksa kalabalıkta görünmek isteğinden mi orada bulunuyordu belli değil. Kolejin kıymetli edebiyat öğretmeni Parlâmento üyelerinin bu geceye şeref vermesine teşekkür ederken Gülek, habire gülümsüyordu...

Şiir gecesinin enteresan kişilerinden bir diğeri de Munis Faik Ozansoydu, Sanatsevenler Klübünün Başkanı geceyi takdim eden konuşmasını uzattıkça uzattı. Hele Yahya Kemal hakkındaki konuşmasıyla öteki şairlerin iyice hakkını yedi. Fakat dinleyicileri asıl Munis Faik Ozansoydan okunan şiirler çileden çıkardı. Demek Başkanlıklar, Başbakanlık Müsteşarlıkları, şiir gecelerini de etkiliyor!

Eski Demokratlar...

İhsan Çavuşoğlunun yemeği İstanbulda eski Demokratları biraraya getirdi. Hârika Yardımcı, Fahriye Kalafat, Zehra Kavrakoğlu, Bülent Bekdik, Günseli Başar (DP sosyetesindeki yerini soyadını değiştirse de terketmiyor), Ayla Akarca grupu arasında Şaziment Birol, Aysel Madra gibi yeni AP'li kadınlar da vardı.. İstanbul partileri ister eski Demokrat, ister AP, ister tarafsızların olsun, şıklık yarışından yana hepsi birbirine benziyor. İhsan Çavuşoğlunun yüz kişilik yemeği de çok şıktı. Hele eski Demokrat Bakanların hanımlarını görenler, gözlerine inanamıyorlardı. DP'li kadınların AP organlarında yayınlanan Yassıada hikâyelerini çok geride bırakan bir parıltısı vardı. Sanki hiç bir şey olmamış, hiç bir şey değişmemişti... Gelirleri ve varlıkları bile, zavallıların!

Kim oynasaydı?

Devlet Tiyatrosunda Meteor oyununu seyredenler biraz hayal kırıklığına uğradılar. Oyun güzel yazılmış, **Özdemir Nutku** da türkçeye iyi çevirmiş. Lâkül Tekin Akmansoy da, öteki aktörler de çok kaba çizgilerle oynadılar. Bilhassa Akmansoyu seyredenler bu rolü kim oynasaydı daha iyi olurdu diye düşündüler. Akla gelen ilk isimler, **Cüneyt Gökçer** ve **Yıldırım** Önaldı.. Aslında, Tekin Akmansoy da rolünden memnun değil, kendisini aşan bir rol olduğunu itiraftan çekinmiyor.

Sürpriz değil...

Haldun Dormen ile eşinin bir celsede boşanmaları gazetelerin birinci sayfalarında yer aldı, fakat dostları bu ayrılığı sürpriz olarak karşılamadılar. Dormenler ayrılık kararını çok önceden almış, evlerini de ayırmışlardı. İstanbulun meşhur gece klüplerinde ayrı ayrı masalarda oturuyorlardı. Sanatçılar arasında ayrılıklar düşmanca olmuyor. Nisa Serezli de kocasından ayrıldı, ama aynı tiyatroda çalışıyor ve soyadını da değiştirmiyor..

İstanbullu güzeller...

Geçirdiğimiz hafta Büyük Ankara Otelinin çay saatlerinde İstanbullu güzeller dikkati çekiyordu. İstanbul sosyetesinde musevi bir erkekle seviştiği için çok tenkide uğrayan Tüli Erel, yakın arkadaşı, hattâ apartman komşusu Renan Tecimer, Vedat Urulun eşi Bengu Urul ve nihayet Cenan Sılanın eşi Ayşe Sılan otelin güzellikleri ve şıklıklarıyla ilgi çeken müşterileriydi. Tüli Ereli eskiden tanıyanlar, Kemal Akselin eşiyken daha güzel olduğunu söylüyorlardı. Bengü Urul, her yıl biraz daha güzelleşen bir kadın olarak seyrediliyordu. Renan Tecimer Ankara için yepyeni bir tipti. Ayşe Sılan da güzelliğinden çok havasıyla ilgi çeken bir kadındı. Bu İstanbullu grupun şıklıkta rekor kıran erkeği de spor ceketleri, fular kravatlarıyla Cenan Sılandı...

SOSYAL HAYAT

Dernekler

Üniversiteli kadınlar

Siyah uzunca saçlı genç kız durdu ve konuşmasını şu cümle ile özetledi:

"— Sosyal hizmet politikasının modern gelişmesindeki fikir artık, zenginin fakire vermesi değil, bu tip hizmetlerden faydalanmanın en tabiî bir vatandaşlık hakkı olmasıdır."

Siyah saçlı genç kız yerine otururken şiddetle alkışlandı.

Olay geride bıraktığımız hafta içinde, Perşembe günü Ankara Otelinin pavyonunda geçiyordu. Üniversiteli Kadınlar Derneği Ankara Şubesi, yeni Yönetim Kurulu ile o gün ilk aylık toplantısını yapıyordu. Her aylık toplantıda bir konuyu ele alıp işlemeyi bir gelenek haline getiren dernek bu defa "Sosyal Hizmet Alanında Gönüllü Teşekküllerin Yeri ve Önemi" konulu bir konuyu seçmişti. Konuşmacı, Sosyal Hizmetler Akademisi Müdür Vekili Sema Kut idi. Sema Kut önce sosyal hizmetin ifade ettiği anlamı dile getirdi. Memleketimizde, ötedenberi birçok memleketlerde olduğu gibi yardım teşekkülleri mevcuttu; ancak bunları daha faydalı, olumlu hale getirmek için önce sosyal hizmetin bugün dünyadaki anlamını belirtmek ve ihtiyaçları karşılayacak şekilde çalışmak gerekiyordu.

Bugün birçok memlekette sosyal hizmetler, hükümet Ve gönüllü kuruluşlar tarafından elbirliği ile yürütülmektedir. Sosyal hizmetin modern anlamı, "herhangi bir sebeple, yaşamaları için gerekli olanın, kendileri, aileleri veya çevreleri tarafından sağlanamaması halinde" insanlara yardım etme fikrinden ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Bu durumda olan kimseleri bir araya getiren müşterek taraflar, onların, hayatlarının idamesi için gerekli imkânları toplumdan istemeleridir. Eskiden bunu şahıslar kendi gönüllerinden koptuğu şekilde yaparlardı. Bugün ise, vatandaşın refahını sağlamadaki devlet sorumluluğu, sosyal hizmet anlayışında bir değişikliğe sebep olmuştur.

Sema Kut, gönüllü teşekküllerin devlete ne şekilde yardıma olabileceklerini de, ihtisasına dayanarak, bilimsel yoldan açıkladı ve oturdu.

Fikir alanında

Yeni Yönetim Kurulunun bu ilk toplantısında derneğin yeni Başkanı Perihan Gürsoy, yeni Yönetim Kurulu üyelerini misafirlere takdim ettikten sonra çalışma programını açıkladı. Demek gene bu yıl İnsan Haklarını, Aile Plânlamasını, Eğitimi, Gençlik sorunlarım ele alan ve bunlar hakkındaki çalışmaları broşür ve kitap haline sokacak olan beş komite halinde çalışacaktı. Ayrıca Başkan, 145 üyenin katıldığı bu toplantıda, yeni bir komitenin daha kurulduğunu haber verdi ve bu, çok büyük bir ilgi ile karşılandı. Çocuk ve gençlik sorunları ile meşgul olan ve gençlerin boş zamanlarım değerlendirerek onları toplumda zararlı faaliyetlerden alıkoyma amacım güden komiteye ilâveten bu yeni kurulacak komitede dil bilen üyeler, dünyadaki faydalı çocuk ve gençlik yayınlarım izleyecekler, bunları dernek yararına tercüme ederek, gençleri kara edebiyat salgınından kurtarma faaliyetlerine katılacaklardı. Bu teklif üzerine, dil bilen ve dışarıda çalışmayan birçok üye bu gönüllü işe derhal talip oldu.

Dernekler, Demokrasi, Kadın

Yardım Sevenler Derneğinin 39. yıldönümü münasebetiyle Standartlar Enstitüsünde düzenlediği "Gönüllüler Günü", Türkiyede mevcut 3 bine yakın dernekten 25'ini amaç ve çalışma programları ile tanımamıza vesile oldu, Gönüllü derneklerini devlet örgütlerine yardımcı kuruluşlar olarak ele aldığımız zaman, bunların gerek toplum bakımından, gerekse boş zamanım olumlu şekilde değerlendirme imkânına kavuşan fertler bakımından faydasını inkâr etmek mümkün değildir. Ve her yerde olduğu gibi burada da maksadın kötüye kullanılması, dernekçiliğin bazı dolandırıcıların ve hırsız şebekelerinin kötü mak satlarına âlet edilmesi elbette ki bu müessesenin kusuru olarak ele alınamaz.

Sosyal Hizmetler Akademisi Müdür Muavini Sema Kutun bu toplantıda belirttiği gibi, dernekler toplumdaki birtakım aksaklık ve eksikler üzerinde ve bunları düzeltmek için çalıştıkları zaman elde ettikleri en büyük başarı, hiç şüphe yok ki, hedefe ulaşıp bu aksaklığı kökünden halletmekten çok, kamuoyunun dikkatini çekmek, politikacı vasıtası ile ve çeşitli yollara! başvurarak devleti ikaz etmek, onun bu alan. da teşkilâtlanmasına önayak olduktan sonra da, özellikle az gelişmiş memleketlerin en büyük sorunlarından bir tanesini meydana getiren personel eksikliğini, gönüllülerle veya gönüllülük işini uzmanlığa kadar götürüp yetişmiş olan elemanlarla doldurmaya çalışmaktır.

İki çeşit dernek vardır: Doğrudan doğruya maddî yardımlarla uğraşanlar ve toplumun fikir yapısı, zihniyeti, hukuku ile ilgili konuları işleyen, meselâ kadın ve çocuk haklarım, emekçi haklarını, buna benzer sosyal konulan ele alan dernekler.. Standartlar Enstitüsünde tanıdığımız derneklerin büyük çoğunluğu birinci grupa dahil derneklerdir. Ama, meselâ emek karşılığı yardım yapan ve dev bir müessese haline gelen bir Yardım Sevenler Derneğini, her yerde devletin açtığı yuva ve yetiştirme yurtlarında çocukların yardımına koşan bir Çocuk Sevenler Derneğini, Ankara yakınlarındaki köylerde kooperatifçiliği ele alacak kadar derin köy çalışmaları yapan Türk - Amerikan Kadınları Kültür Derneğini ve buna benzer bazı dernekleri yalnızca maddi yardım dernekleri olarak ele almak mümkün değildir. Çünkü bugün kabul edilen en büyük gerçek, bak ve hürriyetlerin en başta ekonomik bağımsızlığa dayandığı gerçeğidir. Kişiyi, kendi ekonomik bağımsızlığına kavuşturmak için girişilen her hareket, onun hak ve hürriyetlerini kullanmasına yardımcı olacak, toplumun zihin yapısında gelişmeyi sağlıyacaktır. Ne var ki demokrasi ile yönetilen memleketlerde bu vasıtalı çabalar yeterli değildir. Bugün anayasanın açık gereklerine rağmen Türkiyenin çok büyük bir kısmında kadın yalnızca haklarım kullanamamakla kalmamakta, en ilkel bir toplumda görülebilecek şekilde sömürülmekte, itilip kakılmakta, para ile satılmaktadır. Çocuk ve gençlik sorunları gene en ilkel toplumlarda görülebilecek şekilde askıda bırakılmıştır. Başkentte bile, pazaryerlerinde sürünen, her çeşit ahlâk dışı alışkanlıklara terkedilen kimsesiz çocuklar yanında, bugün, Türkiyenin dört bir köşesinde körpe dimağlar, hacıların, hocaların ve kontrolsüz kuran kurslarında sahte din hocalarının zehirleyici etkileri altındadır. Toplu sözleşme, grev ve lokavt kanununa rağmen, emekçinin hakkı, onun çaresizliği yüzünden, pek çok yerde hâlâ çiğnenmekte, emekçi Türkiyede yeteri derecede etkili bir güç olamamakta, etkili şekilde örgütlenememektedir. Kamuoyunu ve devleti işte asıl bu konu ve alanlarda uyarmak lâzımdır. Türkiye politik yönden gene kritik bir dönemde yaşamaktadır. Ne yazık ki 1961 Anayasasından sonra dahi, Türkiyede, sosyal konularda olsun, politikacıları ve devleti aydınlatacak herhangi bir teşekkül meydana çıkmamıştır. Gönüllüler gününe dahi katılmayan Türk Kadınlar Birliğinin görevi, yalnızca, parlak hanımlara yılın kadını sıfatını verip, milletlerarası seyahatlere çıkmak veya devlet yardımını şu veya hu müesseseye devretmekten mi ibarettir? 25 dernek içinde yalnız iki tanesi, Üniversiteli Kadınlar Derneği ve Türk Kadınının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu bu çeşit sorunlar üzerine eğilmiş dernekler olarak karşımıza çıkmıştır. Fakat bunlardan, Türk Kadınının Sosyal Hayatim Tetkik Kurumunun, bir türlü kamu yararına çalışan dernekler arasına kabul edilmemesi konusunda vaki şikâyetimden anladığımıza göre, toplumumuzda fikir derneklerinin yeri ve değeri henüz anlaşılamamıştır. Oysa, zihniyet değişmedikçe toplum değişemez.

Demokrasinin temel unsurlarından bir tanesi de seçimlerde büyük rol oynıyan baskı gruptandır. Bugün ağalar veya sömürücüler baskı grupları olarak demokratik hayatı en zararlı şekilde etkilerken, sosyal haklan savunacak kuruluşlar bir türlü örgütlenememişlerdir. Kadın derneklerini de şöyle bir gözden geçirdiğimiz zaman, Türkiyede kadının demokrasi savaşma kattığı çabanın henüz çok cılız ve yetersiz olduğunu görmekteyiz. Türk kadım 1961 Anayasasının gerektirdiği haklarını kullanamamakta ve bunun için gerekeni yapmamaktadır.

Jale CANDAN

Dernek bu konuları işliyebilmek için, her ay ilginç bir yerde toplantı düzenleyecek ve konferanslarla beraber, üyelerin birbirlerini tanımalarını, faaliyetlere katılmalarım, meseleleri yakından izlemelerini sağlıyacaktır. Mart ayı toplantısı Polonya Büyük Elçisinin evinde düzenlenecek ve filimli ilginç bir konferans verilecektir.

TİYATRO

Paris

Eleştirmeciler toplantısı

Uluslararası Tiyatro Eleştirmecileri Birliğinin Genel Kurul toplantısı, geçen ay sonlarında, Pariste yapılmış ve bu toplantıya memleketimizi temsil etmek üzere. Birliğin Başkanvekillerinden Lûtfi Ay katılmıştır.

Marcelle Capron'un başkanlığında yapılan Genel Kurul toplantısında çeşitli konular ele alınmış, özellikle:

Uluslararası Tiyatro Enstitüsü (I.T.I.) ve Milletler Tiyatrosu ile işbirliği yapılması;

Başkanvekilleri aracılığı ile Birliğe katılan memleteklerdeki tiyatro eleştirmecilerinin çalışmaları ve sorunları üzerine bilgi toplanarak uluslararası genç bir eleştirmeci kuşağının yetişmesine elverişli bir zemin hazırlanması;

Her memleketin üstün değerdeki orijinal Tiyatro, Opera ve Bale eserlerinin incelenerek uluslararası sanat çevrelerine tanıtılması;

Birlik üyelerinin taşıdıkları uluslararası eleştirmeci kartından, her memlekette, kolayca faydalanabilmeleri üzerinde durulmuştur.

Temsilcimizin teklifi üzerine, Genel Kurul, gerek Uluslararası Tiyatro Enstitüsü, gerek Milletler Tiyatrosu ile yapılması düşünülen işbirliğinin her memleketten seçilecek üstün değerdeki eserlerin Milletler Tiyatrosuna tavsiye edilmesi, bu şekilde seçilecek ve oynanacak eserler arasında bir yarışma düzenlenmesi ve çeşitli ödüller verilmesi suretiyle gerçekleştirilmesi yoluna gidilmesini uygun bulmuştur.

Türk eserleri

Temsilcimiz ayrıca, son yıllarda Türkiyede tiyatro alanında gerçekleştirilen büyük gelişmeleri, oyun yazarlarımızın ve bestecilerimizin kazandıkları başarıları belirtmiş, tiyatromuz üzerine yabancı dilde yayınlanmış kitap ve broşürlerle yabancı dile çevrilmiş bazı türk oyunlarının ve livrelerinin metinlerini, bir türk operasının da notalarını İnceleme Komitesine sunmuştur. Bu eserleri yabancı dillere çevrilmekte olan başka türk oyunlarının izleyeceğini de bildirmiştir.

Yeni türk üyeleri ve seçim

oplantı sırasında, temsilcimiz, türk meslekdaşlarından Birliğe girmek isteyen Metin And, özdemir Nutku ve Atillâ Savın üyeliğe kabul

Misafir fransız topluluğunun başkanı Maurice Escande
Beyoğlu sahnelerinin eski bir âşinâsı

Oyun: "Le Cid" Seyit; traji-komedi, 5 perde.
Yazan: Pierre Corneille (1606-1684).
Tiyatro: Büyük Tiyatro (Maurice Escande topluluğu turnesi).
Sahneye koyan: Maurice Escande (Comedie- Française Genel Müdürü).
Kostümler: Andre Delfau.
Konu: Ünlü bir aşk hikâyesidir "Le Cid", sevgileri ile vazife ve şeref duyguları arasında karşılıklı bir fedakârlık yarışına çıkan Chimene'le Rodrigue'in aşk hikâyesi.
Oynayanlar: Maurice Escande (Kastilya Kralı), M. Th. Arene (Kastilya Prensesi), J. R. Tandou (Don Diegue), Pierre Olivier (Don Gomes), Jacques Destoop (Don Rodrigue), J.-M. Dhermay (Don Sanche), Tania Torrens (Chimene) v.s.
Beğendiğim: Turne için yetinilmiş, siyah perdelerden ibaret, çok sade bir dekor ve Andre Delfau'nun -Comedie- Française gardrobundan ödünç alınmış- harikulade kostümleri içinde, Escande'ın, klâsik üslûba sadık kalarak, gerçekleştirdiği renkli, canlı, ifadeli ve ağırbaşlı sahne düzeni. Kral rolündeki rahat ve çok sevimli oyunu. Rodrigue'de, bu rolün Comedie - Française'deki sahibi, Jacques Destoop'un tazeliği sıcaklığı ölçülü bir tamperamanla birleştiren çekici oyunu. Tania Torrens'in ince, duygulu Chimene'i. Prenses'de büyük bir kabiliyeti açığa vuran M.-Th. Arene'in güzel sesi ve Moliere'in Evi'ne lâyık nefis diksiyonu. İki sevgilinin babalarını oynayan J.-R. Tandou ile Pierre Olivier'nin havayı yaratmakta büyük payı olan başarılı kompozisyonları.
Beğenemediğim: Önemli bir şey yok.
Sonuç: Jean Cocteau turnesindenberi yurdumuza gelen Fransız topluluklarından gördüğümüz en doyurucu ensemble oyunu. "Bon pour l'Orient" zihniyetiyle yola çıkarılmadığını sevinerek gördüğümüz ahenkli bir turne topluluğu.

Lûtfi AY

edilmelerini teklif etmiş ve bu teklif kabul edilmiştir. Genel Sekreter, geçen yıl, Türkiyede doğup büyümüş olan İsrail temsilcisi Max Bilen'in teklifi üzerine yurdumuzdan Cumhuriyet gazetesi eleştirmecilerinden Selmi Andakın da üyeliğe kabul edilmiş olduğunu, böylelikle Türkiyenin beş üye ile Birlikte en çok temsilcisi bulunan memleket sayılması gerektiğim, bundan memnunluk duyduğunu belirtmiştir.

Toplantı sonunda Başkanlık divanı seçimine geçilmiş ve Başkanlığa Madame Marcelle Capron (Fransa), Başkan Yardımcılıklarına Lûtfi Ay (Türkiye), Francesco Callari (İtalya), Ossia Trilling (İngiltere), Genel Sekreterliğe de Andre Boll (Fransa) yemden seçilmişlerdir.

Jean Vilar gelmek istiyor

Bir eser sahneye koymak üzere yurdumuza davet edilmesi ötedenberi arzu edilmekte olan, ünlü fransız tiyatro adamı, T. N. P.'nin ve Avignon Festivalinin kurucusu Jean Vilar, Devlet Tiyatrosu Genel Müdürü Cüneyt Gökçelin bu teklifini olumlu karşılamıştır. Ancak, ünlü sanatçı, bu konuda, Pariste Gökçerin yetkili bir temsilcisiyle yaptığı görüşmede, kesin bir karara varmadan önce, kısa bir süre için Ankaraya gelerek tiyatro çalışmalarımızı yerinde görmek istediğini bildirmiştir.

Doğu memleketlerinden birine büyük bir turne hazırlamakta olan Jean Vilar, Avignon Festivalinin 1967 mevsimi hazırlık çalışmaları ile bu turne arasında bir haftalık bir zaman ayırabildiği takdirde Nisan ayı içinde, Ankaraya gelebilecektir.

Barrault da Gökçeri çağıracak

Milletler Tiyatrosunun yeni Genel Müdürü, Odeon Theâtre de France'ın sanat yöneticisi, ünlü komedyen ve sahneye koyucu Jean Louis Barrault, Milletler Tiyatrosu ile işbirliğini devam ettirmek konusunda Devlet Tiyatromuzun samimi bir arzu beslediğini Cüneyt Gökçerin kendisine gönderdiği bir mektuptan öğrenince, bundan büyük bir memnunluk duyduğunu ifade etmiş ve Milletler Tiyatrosu çalışmalarına, ortaklaşa bir çalışma programı içinde, daha faydalı bir yön vermek istediğini açıklamıştır. Bu konuda, Lûtfi Ayla bir görüşme yapan Jean - Louis Barrault, Mayıs ayında çeşitli memleketlerin yetkili sanat adamlarıyla yapmak istediği toplantıya Cüneyt Gökçen çağırmaktan zevk duyacağım sözlerine eklemiştir.

Oyun: "Binlerce Soytarı" ("A Thousand Clowns"); oyun. 3 bölüm.
Yazan: Herb Gardner.
Çeviren: Zehra Ağralı.
Tiyatro: Büyük Meydan Sahnesi.
Sahneye koyan: Çetin Köroğlu.
Bekor- Kostüm: Aygen Törüner.

Konu: Büyük Meydan Sahnesinin ilgi çekici oyunlarından biri de "Binlerce Soytarı"... Önemli bir konuyu işlemiyormuş, önemli bir düşünceyi yansıtmıyormuş, önemli bir şey "söylemiyormuş" gibi görünen bu oyunda, "sobre" ve duygulu bir oyunbirliği gerçekleştirilebildiği zaman, çağımızda -hele Amerikada- çoğu zaman değersiz uğraşılar, çabalarla elde edilen sahte başarılara karşı, "makina" haline gelmek istemeyen bir sanatçının derin bunalımım ve pasif direnişini, bunun yanısıra, teorik kurallarla çocukları korumıya çalışan kurumların realitelerden ve her çocuk probleminin bağlı olduğu psikolojik durumlardan nasıl uzak kaldıklarım gösteren, o buruk ve alaylı hicvi duymamıya imkân yoktur. İki yıl önce eseri Pariste bütün bir yıl afişte tutan da, Raymond Rouleau'nun, bu açıdan, gerçekleştirdiği reji ile Yves Montand'ın -ve o hârika çocuk Didier Haudepin'in- unutulmaz oyunları olmuştu.

Oynayanlar: Ziya Sanıvar (Nick Burns), Çetin Köroğlu (Murray Burns), İbrahim Bergman (A. Amundson), Birol Uzunyayla (Sandra), Tümer Özen (A. Burns), Teoman Özer (Leo Herman).

Beğendiğim: Aygen Törünerin, ilk iki perde için, çizdiği havalı dekor. İbrahim Bergmanın, Tümer Özenin özenli, ölçülü oyunları. Teoman Özerin çizdiği değişik ve -acı komikliği içinde gerçekliği olan- renkli tip.

Beğenemediğim: Çetin Köroğlunun, Murray'in bunalımını -iç dramını- bütün derinliğiyle veremeyen lüzumundan fazla "hareketli" oyun tarzı. Psikolojik havayı yaratmakta büyük payı olan çocukta Ziya Sanıvarın yetersiz kalan oyunu ve bozuk artikülasyonu. Devlet Tiyatrosundan misafir sanatçı Birol Uzunyaylanın, ilk defa bu derece önemli -ve zor- bir role çıkmanın verdiği heyecanla, nüanslardan -kendisini ilk andan itibaren hızla Murray'e yaklaştıran o sessiz "çekUim"i belirtmesi gereken iç yaşamadan- yoksun oyunu. Bu üç önemli rolde bir ifade birliği yaratılamayınca oyunun "iklim"ini bulamamış olması.

Sonuç: Beşeri yönü, gerektiği gibi aydınlatılamadığı halde, gene de ağır basan bir oyun.

Naciye **FEVZÎ**

Büyük Meydan Sahnesinde "Binlerce Soytarı'
Soytarılar gölgede kalıyor...

A.B.D,

Oscar yarışı başlarken

"Academy of Motion Picture Arts and Sciences"ın her yılın Nisan ayında dağıttığı Oscar heykelcikleri için yarış, her koldan beşer adayın gösterilmesiyle geçen hafta başladı. Oscarların en önemlisi sayılan en iyi filim, en iyi yönetmen ve en iyi kadın ve erkek oyuncular, gerçek başarıdan çok uzun ve ince bir hesabın, biraz da sıra gözetmenin sonucu olduğu için bu kollardaki beşer adaydan kimin galip çıkacağını kestirmek "Academy" Üyelerinin dışındakileri için çok güçtür. Ama bu yıl, en iyi filim Oscarını "A Mann for All Seasons - Her Mevsimin Adamı"nın, en iyi yönetmen Oscarını da aynı filmin yönetmeni Fred Zinnemann'ın alacağına bire yüz bahse girişilebilir. Bunun sebebi, yıllardan beri en önemli Oscarları yabancılara vermek zorunda kalan Hollywood'luların nihayet mükâfatlandırılacak bir amerikan filmi bulmuş olmalarıdır. Gerçi "Her Mevsimin Adamı"-nın, yönetmeninden başka her şeyi ingiliz sayılabilir ama, bir amerikan şirketinin bir amerikan yönetmenine çevirttiği, üstelik değeri üzerinde birçok kimsenin birleştiği filme Hollywood'luların bir can kurtaran olarak sarılacaklarından şüphe edilemez.

Öte yandan, "Her Mevsimin Adamı" daha piyasaya çıkalı birkaç ay olduğu halde yığınla ödülü kazanmış durumdadır; aday gösterildiği en iyi filim, en iyi erkek oyuncu, en iyi yardımcı kadın oyuncu Oscarlarını kazanması fazla bir şey farkettirmiyecektir. Gerçekten de "Her Mevsimin Adamı" geçen ay "New York Filim Eleştirmecileri Derneği"-nin dört ödülünü -en iyi filim, en iyi yönetmen, en iyi senaryo, en iyi erkek oyuncu- kazanmıştır. Oysa bu dernek, 32 yıllık tarihinde, şimdiye kadar hiç bir füme üçten fazla ödül vermemişti. Bunun ardından Hollywood'taki Yabancı Basın Derneği yine aynı filme en iyi yönetmen, en iyi filim ve en iyi erkek oyuncu ödüllerini verdi. Nihayet Amerikan Yönetmenler Sendikası da 1966'nın en iyi yönetmeni olarak Fred Zinnemann'ı seçti.

Filimleri arasında "High Noon-Kahraman Şerif, "From Here to Eternity - İnsanlar Yaşadıkça" gibi çok başarılı eserler bulunan Zinnemann'ın filmi on altıncı yüzyılın büyük devlet adamı, hukukçusu, toplumsal filozofu Sir Thomas Moore'un hayatının son dönemini anlatmaktadır. Ünlü "Utopia"nın yazan Sir Thomas, mendil değiştirir gibi eş değiştiren Sekizinci Henry-nin, Papanın da muhalefet ettiği boşanmalarından birine karşı koyunca, kral ile sağ kolu olan Sir Thomas arasındaki ilk gerginlik başlar ve gittikçe şiddetlenir; Papaya boşveren Sekizinci Henry'nin ingiliz kilisesini Romadan ayırması, Sir Thomas'ın da kafasının kesilmesiyle sonuçlanır. Çünkü Sir Thomas, devletin başı olan Kral Henrynin aynı zamanda kilisenin de başı olarak kendisine bağlılık andı içilmesine yanaşmamıştır. Zinnemann'ın filmi, işte Kral Henry ile çağının en büyük ingiliz yurttaşı sayılan Sir Thomas arasındaki bu çatışmayı, Sir Thomas'ın karşı karşıya bulunduğu güç seçim yüzünden düştüğü iç mücadelesini yansıtmaktadır.

Eleştirmeciler Zinnemann'ın başarısı kadar, hattâ ondan daha büyük ölçüde ingiliz oyun yazarı Robert Bolt'un eserini Broadway'de de canlandırmış olan ingiliz oyuncusu Paul Scofield'in Sir Thomas Moore'u canlandırmaktaki başarısı üzerinde birleşmektedirler. Her halde, en iyi erkek oyuncu Oscarını Scofield'in kazanması ihtimali, "Her Mevsimin Adamı"nın en iyi filim Oscarı alması kadar büyüktür.

İki güldürü

Birkaç yıldır Oscar adayı filimler arasında önemli yer tutan mü-

zikli filimler bu yılki adaylar arasında yoktur. Buna karşılık iki güldürü, en iyi filim Oscarına adaydır. Bunlardan biri ingiliz yönetmeni Lewis Gilbert'in çevirdiği ingiliz filmi "Alfie"dir. Daha çok "Good Die Young - Kaybolan Hayaller" ve "Reach for the Sky - Göklerin Hâkimi" gibi dramlarıyla tanınan Gilbert, bu defa Londralı bir Don Juanın serüvenlerini, biraz buruk bir mizahla anlatmaktadır. Filme adım veren kahraman, Alfie'yi canlandıran genç oyuncu Michael Caine, ayrıca Scofield ile Oscar için çekişecektir.

Öbür güldürü, bir kaza sonucu amerikan kıyılarına vuran bir sovyet denizaltısı mürettebatının karaya çıkması üzerine Amerikanın istilâya uğradığını sanan küçük bir amerikan şehrindeki olayları "barış içinde birlikte yaşama" ilkesine uygun anlatmağa çalışan "The Russians Are Corning, the Russians Are Coming - Ruslar Geliyor, Ruslar Geliyor"dur. Norman Jewison'un çevirdiği bu filimde, Sovyet Teğmeni Rozanov'u canlandıran Alan Larkin de Scofield'in rakiplerindendir.

En iyi filim Oscarı adayları arasında konusu siyasî olan, üstelik işi ciddî yönden ele almağa çalışan bir filim daha vardır: Son zamanlarda "West Side Story - Batı Yakası Hikâyesi", "The Sound of Music - Neşeli Günler"le müzikli filimlere el atan Robert Wise'ın "The Sand Peb bles - Çakıltaşları". Wise, 1926'da Çindeki siyasi karışıklıklar sırasında Yangçe ırmağında görev alan ve gerekirse amerikalıların hayatını kurtarmak için ateş açmak yetkisi verilen bir amerikan hücumbotunun serüvenini anlatıyor. Aslında Wise'ın yapmak istediği, 1926'daki olaylar karşısında amerikalıların davranışı yardımıyla Amerikanın 1966'daki Vietnam siyasetini yermektir. Fakat Richard Mc Kenna'nın, Amerikada Vietnam savaşına karşı bugünkü şiddetli direnmenin henüz ortaya çıkmadığı bir sırada (1962) yayımladığı "best-seller"inden yola çıkan Wise, bir Hollywood filminin çerçevesi içinde, üstelik 1926'nın olayları ve görüş açısıyla 1966'nın olayları ve görüş açısı arasında ürkek benzerlikler kurmağa çalıştığı için sonucun pek parlak olmadığı tahmin edilebilir. "Çakıltaşları"nın oyuncusu Steve Mc Queen de en iyi erkek oyuncu Oscarı için aday gösterilenler arasında yer almaktadır.

Kurt masalı

En iyi filim Oscarının son adayı, Edward Albee'nin oyununu Broadway'de sahneye koyduktan sonra bir kere de Hollywood'da filme alarak sinemaya yeni geçen Mike Nichols'un "Who's Afraid of Virginia Wolf - Kim Korkar Hain Kurttan?"ıdır. Nichols'un filmindeki dört kişilik oyuncu kadrosunda yer alanların hepsi ayrıca oyuncu Oscarlarına da adaydırlar: Elizabeth Taylor ile Richard Burton oyuncu, George Segal ile Sandy Dennis yardımcı oyuncu Oscarlarına..

En iyi kadın oyuncu Oscarının, Taylor dışında kalan adayları Fransız yönetmeni Claude Lelouch'un çevirdiği "Un Homme et une Femme-Bir Erkekle Bir Kadın" filminin oyuncusu Anouk Aimee, Çek yönetmeni Jan Kadar ile Elmar Klos'un çevirdikleri "Obchod na Korze-Caddedeki Dükkân'ın yaşlı musevi kadınını canlandıran oyuncusu Ida Kaminska (Bk. "AKİS", Sayı: 660) ve biri Silvio Narizzano'nun "Georgy Girl - Georgy"sinde, öbürü Karel Reisz'ın "Morgan"ında oynıyan iki kızkardeş, Lynn Redgrave ile Vanessa Redgrave'dır.

En iyi kadın yardımcı oyuncu adayları, Sandy Denis'in dışında "Her' Mevsimin Adamı"nda oynıyan ingiliz oyuncusu Wendy Hiller, George Roy Hill'in çevirdiği "Hawaii"de oynıyan Jocelyn La Garde, "Alfie"de oynıyan Vivian Marchant ve Francis Ford Coppola'nın "You're a Big Boy Now - Artık Koca Adam Oldun" filminde oynıyan Geraldine Page'dır.

George Segal'den başka en iyi erkek yardımcı oyuncu adayları ise, başta "Georgy Girl'in emektar oyuncusu James Mason olmak üzere, "Çakıltaşları"ndaki Mako, "Her Mev simin Adamı"ndaki Robert Shaw, Billy Wilder'in "The Fortune Cookie - Zoraki Aşçı"sındaki Walter Matthau'dur.

ÖNÜMÜZDEKİ HAFTADAN İTİBAREN

4 HAFTA

AKİS

"İsmet Paşayla 10 Yıl" Serisinde Yakın tarihin En Büyük 4 Açıklamasını Yapıyor:

1 Adnan Menderes'in asılması nasıl ve kimler tarafından kararlaştırıldı ?

2 Bayan Menderes ve Polatkan'ın aileleri 15 - 16 - 17 Eylül günleri İsmet Paşa'ya niçin geldiler, ne söylediler, İsmet Paşa kimler nezdinde ne teşebbüsler yaptı ne cevaplar aldı ?

3 1961 Seçimlerinde kimler, niçin CHP'nin bir çoğunluk alamaması için çalıştılar ?

4 Seçim neticeleri üzerine Ordu bunların iptali kararını nasıl aldı, bundan nasıl ve neden vazgeçti, 15 Ekim - 25 Ekim arasının dramatik hikâyesi neydi ve İsmet Paşa kesin sözü olarak onlara ne söyledi ?

Gelecek hafta AKİS Türkiyede bir bomba gibi patlayacaktır